

Masarykova univerzita v Brně

Právnická fakulta

Katedra správní vědy, správního práva a finančního práva

Diplomová práce

Dobrovolnická služba

Jan Valoušek

2004

Prohlašuji, že jsem tuto práci vypracoval samostatně s použitím literatury uvedené v příloženém seznamu.

Jan Valoušek

Poděkování

Děkuji panu mgr. Petru Kolmanovi za pomoc, kterou mi poskytl při vypracování této práce, dále pak P. Františku Fráňovi, který mne dlouhá léta provází, zejména na Táboře Radost, a také všem spolupracovníkům na díle Tábora Radost.

V Tišnově 29. března 2004

Jan Valoušek

„Značná část naší morálky i našeho života vůbec tkví stále v téže atmosféře daru, směsici závazku a dobrovolnosti. Naštěstí všechno zatím není klasifikováno termíny koupě a prodej... Není nám vlastní pouze morálka obchodníků. Stále existují jedinci s někdejšími mravy, kterým se podřizujeme skoro všichni, aspoň v určitých obdobích roku či u jistých příležitostech.“

Marcel Mauss

Dobrovolnictví je základním stavebním prvkem občanské společnosti. Uskutečňuje nejvznešenější aspirace lidstva - touhu po míru, svobodě, příležitostech, bezpečí a spravedlnosti pro všechny.

Deklarace dobrovolnictví

Obsah

1 Úvod.....	8
2 Pojem dobrovolnictví a dobrovolníka.....	9
3 Funkce dobrovolnictví.....	13
3.1 Sociálně integrační.....	13
3.2 Psychologická.....	13
3.3 Edukační.....	14
3.4 Iniciativní	14
3.5 Inovační.....	14
3.6 Ekonomická	14
4 Principy dobrovolnictví.....	15
4.1 Princip participace	15
4.2 Princip solidarity.....	15
4.3 Princip subsidiarity.....	15
4.4 Princip ochrany zdraví.....	15
4.5 Princip rovných příležitostí.....	15
4.6 Princip odpovědnosti.....	16
4.7 Princip nezištnosti a bezúplatnosti	16
4.8 Princip sociálního učení	16
5 Společenský význam dobrovolnictví.....	17
6 Konkrétní oblasti uplatnění dobrovolníků	20
6.1 Sociální oblast, zdravotní péče, vzdělávání....	20
6.2 Ekologie, ochrana přírody	20
6.3 Organizace humanitární a na ochranu lidských práv	20
6.4 Kulturní oblast	20
6.5 Jednorázové akce	20
6.6 Možnosti v zahraničí	20

12. 2 Povinnosti vysílající organizace ve vztahu k dobrovolníkovi	59
12. 3 Vztah vysílající a přijímající organizace ..	62
12. 4 Obsah smlouvy	63
13 Přijímající organizace	64
14 Odpovědnost dobrovolníka	66
14. 1 Odpovědnost za škodu na zdraví	67
15 Srovnání dobrovolnické služby s civilní službou	70
16 Dobrovolnická služba ve vztahu sociálního zabezpečení	73
17 Financování dobrovolnictví	75
18 Supervize a kontrola	77
18. 1 Právní aspekty supervize	77
18. 2 Kontrola v rámci zákona o dobrovolnické službě	78
Závěr	80
Resume	81
Použitá literatura	75
Seznam užitých předpisů	77
Přílohy	78

1 Úvod

Lidská vůle má v právní vědě zvláštní postavení, je uváděna v právní teorii jako jedna z náležitostí právního úkonu. Pro platnost právního úkonu je požadována vůle svobodná, vážná, prostá omylu.

Mezi náležitosti právního úkonu nepatří požadavek, aby vůle byla „dobrá“. Zdá se jako by „dobrota vůle“ nebyla právním termínem.

Přesto se dobrá vůle objevuje v právu ve své pozměněné podobě. Poměrně nově je právně zachycen jev, který je starý jako lidstvo samo. Dobrovolnictví se neobjevuje v poslední době, nýbrž je pouze pozdě zachycováno a je mu věnována patřičná pozornost.

Dobrovolnictvím jiného druhu, které nespočívá ve výkonu činnosti, ale v poskytování hmotných, případně finančních darů, je dárcovství, které má též svá specifika. My se naší práci budeme zabývat dobrovolnictvím, které spočívá v osobním výkonu činnosti a zejména právní regulací tohoto fenoménu.

Navíc se o sektor dobrovolnictví začíná zajímat i stát, který v tomto vidí možnost uplatnění nezaměstnaných, a tím řešení problému nezaměstnanosti.

Stát proto reguluje i oblast dobrovolné pomoci, která je ve své čisté podobě právně nepostižitelná. Objevuje se snaha státu o kontrolu nad činností, která se vymyká, respektive vzniká proto, aby se vymykala státní regulaci a kontrole.

Regulace dobrovolnictví představuje na jedné straně snahu o vyšší právní jistotu obou, respektive všech tří, stran sociálního vztahu. Ovšem nesmíme opomenout, že je zasahována sama podstata sociálního jevu dobrovolnictví.

Avšak tématem naší práce není zkoumání dobrovolnictví jako takového v jeho primárních oblastech, zejména v oblasti sociální, sociálně-pedagogické a psychologické, přestože nemůžeme opomenout některé podstatné rysy.

2 Pojem dobrovolnictví a dobrovolníka

Pod tímto pojmem se skrývá široká paleta činností, které zahrnují nejrůznější okruhy lidského života. Jako pokus o definici pojmu uveďme:

„Dobrovolnictví je základním stavebním prvkem občanské společnosti. Uskutečňuje nejvznešenější aspirace lidstva - touhu po míru, svobodě, příležitostech, bezpečí a spravedlnosti pro všechny.¹“

Pro samotnou definici dobrovolnictví vycházíme z definice osoby dobrovolníka, jak je uvedena v Dokumentaci dobrovolnických center a programů.

„Dobrovolníkem je každý, kdo ze své dobré vůle, ve svém volném čase a bez nároku na finanční odměnu vykonává činnost ve prospěch jiných lidí.

Dobrovolníkem se může stát v podstatě kdokoli, protože každý z nás umí něco, co může nabídnout druhým.

Důvodů, proč se lidé stávají dobrovolníky, je velké množství. Dobrovolná činnost jim může přinést pocit užitečnosti, nové zkušenosti, kontakty, nové dovednosti a mnoho dalšího.²“

Pojmovým znakem dobrovolnictví je:

- vykonávání činnosti nezištně, tj. bez nároku na odměnu
- činnost na základě svobodného rozhodnutí
- činnost je ku prospěchu třetí osoby, respektive osob
- činnost je vykonávána vedle jiné činnosti, která je v daném okamžiku pro osobu dobrovolníka hlavní, ačkoli tento znak je v souvislosti s chápáním dobrovolnictví jako řešení nezaměstnanosti potlačován.

Alternativní vyjádření téhož z Všeobecné deklarace o dobrovolnictví³:

Dobrovolnictví, individuální nebo skupinová činnost, umožňuje:

- udržovat a posilovat takové lidské hodnoty jako jsou družnost, zájem o druhé a služba jiným lidem

¹ cit. Všeobecná deklarace o dobrovolnictví

² cit. Dokumentace dobrovolnických center a programů, s. 5

³ cit. Všeobecná deklarace o dobrovolnictví

- aby jednotlivci mohli uplatňovat svá práva a odpovědnost jako příslušníci komunity a aby se zároveň mohli po celý život učit a růst, realizovat veškerý svůj lidský potenciál
- propojení navzdory rozdílům, které nás neustále rozdělují, abychom mohli žít ve zdravých, udržitelných komunitách a abychom mohli společně usilovat o nalezení nových řešení pro společné úkoly a mohli jsme utvářet náš kolektivní osud.

Bez významu není ani zařazení dalšího pojmového znaku dobrovolnictví, a sice sociální prospěch pro samotného dobrovolníka, jehož zisk spočívá ve vědomí vlastní potřebnosti a užitečnosti a dále zapojení do nových sociálních vztahů.

K pojmovému znaku nezištnosti: tímto se dobrovolnictví odlišuje od pracovně-právního vztahu, kdy dle čl. 28 Listiny základních práv a svobod (dále LZPS) má zaměstnanec právo na spravedlivou odměnu za práci. V případě dobrovolnictví dle zákona č. 198/2002Sb. je ovšem sporné, zda dobrovolník nesmí dostat odměnu za práci, čímž by přestal být dobrovolníkem, nebo zda pouze v tomto vztahu chybí nárok na odměnu pro dobrovolníka.

Dle dikce zákona chybí ve vztahu pouze nárok na odměnu, čili je možné odměnu poskytnout, ovšem je nutné zohlednit účel dobrovolnictví. Tedy poskytnutí symbolické odměny⁴ není narušením smyslu dobrovolnictví.

Argumentum reductio ad absurdum: poskytnutí symbolické odměny by konvertovalo vztah dobrovolnictví na pracovně-právní vztah (náležitosti jsou známy), který má jiný obsah a zakládá nárok na spravedlivou odměnu, což ovšem nebylo v úmyslu.

Argumentum tertium non datur: pokud by dobrovolnictví neumožňovalo poskytnutí jakékoli odměny, ani symbolické, a pracovně-právní vztah naopak spravedlivou odměnu, mohli bychom se dostat do právního vakua, kdy vztah není ani pracovně-právním ani není dobrovolnickým.

⁴ srov. Dobrovolníci v neziskových organizacích, s. 22

Těmito dvěma argumenty docházíme při použití zákona k závěru, že poskytnutí symbolické odměny možné je, neruší tedy vztah dobrovolnictví, ovšem je nutno brát ohled na smysl dobrovolnictví. Jedná se o plnění mimoprávní, které nemá na vztah vzniklý na základě zákona 198/2002 Sb., vliv.

Druhým pojmovým znakem dobrovolnictví je svobodné rozhodnutí vykonávat činnost. Opakem je nucená práce, která je dle článku 9 LZPS zakázána, výjimky odstavce 2 nepřipadají v úvahu, nejedná se totiž o práce ukládané v rámci výkonu trestu, nejde o vojenskou službu, ani o službu ji nahrazující. Povinnosti dle písmen c) a d) odst. 2 nespádají do vztahu dobrovolnické služby, přestože je možné si představit i dobrovolnickou službu spočívající právě v pomoci při živelných pohromách, kdy dochází k ohrožení životů osob.

Svobodným rozhodnutím se projevuje právě ona „dobrá vůle“ jako psychologický motiv jednání.

Třetím znakem dobrovolnictví je práce ve prospěch třetích osob, které jsou v situaci, kdy pomoc potřebují. Situace mohou být různé, od dětí na táborech či jiných volnočasových aktivitách, osoby tělesně nebo mentálně postižené, osoby stížené živelnými katastrofami, například povodněmi, osoby v nemocnicích nebo domovech důchodců⁵.

Zákon 198/2002 Sb. vymezuje práce ve prospěch třetích osob v §2 taxativním výčtem. Tomu se budeme věnovat v příslušné kapitole vztahující se k zákonu.

Jako konkrétní příklady v České republice uveďme pomoc dobrovolníků při povodních v roce 1997 a 2002, návštěvy dobrovolníků v nemocnicích, případně obdobných zařízeních a mnohé jiné.

Dobrovolníci se taktéž vyskytují v mezinárodním rozměru. Zvláště je třeba zdůraznit účast dobrovolníků na programech Organizace Spojených národů při likvidacích konfliktů mezi skupinami obyvatelstva.

⁵ srov. Dokumentace dobrovolnických center a programů, Dobrovolníci v neziskových organizacích aj.

Ovšem toto dobrovolnictví je odlišného charakteru. My se jím budeme zabývat pouze okrajově.

Dalším možným kritériem, podle něhož lze posuzovat dobrovolnictví, je existence jiného právního vztahu dobrovolníka, v němž spočívá hlavní část jeho životní realizace. Dobrovolník vedle své dobrovolnické činnosti vykonává své povolání, je ve služebním nebo pracovním poměru, je osobou samostatně výdělečně činnou, je studentem, případně se jedná o osobu, která požívá výhod systému sociálního zabezpečení, zejména důchodového systému.

Ovšem dle chápání zákona a důvodové zprávy k němu může existovat i „dobrovolník profesionál“, který vedle svého dobrovolného zaměstnání nemá další vztah.

Zde uveďme příklad nezaměstnaného vedeného v evidenci uchazečů o zaměstnání. Dalším příkladem jsou zejména mladí lidé, kteří se vzdají na jistou dobu, obvykle jeden rok, svého společenského postavení a stanou se dobrovolníky. A právě regulace těchto vztahů dobrovolnictví je těžištěm regulace zákona o dobrovolnické službě.

3 Funkce dobrovolnictví

Sociálně integrační

Psychologická

Vnější

Vnitřní

Edukační

Iniciativní

Inovační⁶

Ekonomická

3.1 Sociálně integrační:

význam této funkce nespočívá ve výsledku činnosti, nýbrž v činnosti samotné, kdy dochází k interakcím mezi členy „týmu“ dobrovolníků a vytvářejí se tak sociální pouta mezi nimi, dobrovolníci tímto získávají nové přátele. Dalším efektem je pak vznik vztahů mezi dobrovolníky a klienty, jimž jsou služby poskytovány.

Funkce postihuje též fakt, že dobrovolnictví je konáno především v zájmu místních komunit, jedná se tedy zejména o drobnou činnost, která často není ani viděna a zohledněna ostatními členy společnosti, přesto je výsledným efektem této činnosti je stmelení místní komunity.

3.2 Psychologická:

dobrovolnictví má dva aspekty této funkce

Vnější: psychologický přínos pro klienty, např. pro seniory, kteří si nepřipadají „zbyteční“ z toho důvodu, že jim nikdo nevěnuje svoji pozornost a svůj čas

Vnitřní: psychologický přínos pro dobrovolníka samotného spočívá především ve vědomí vlastní potřebnosti

⁶ srov. Průvodce dobrovolnictvím pro neziskové organizace, s.7

3.3 Edukační:

dobrovolníkům je touto cestou nabízena možnost získu nových poznatků a zkušeností, které posléze mohou uplatit v dalším životě

U edukační funkce dobrovolnictví bychom mohli zmínit její tři roviny:

Dobrovolník	⇒	klient
Klient	⇒	dobrovolník
Dobrovolník	⇒	dobrovolník

3.4 Iniciativní⁷:

dobrovolnictví je v komunitním rozměru podstatným činitelem veřejného dění, obdobně to platí i na vyšších úrovních společnosti, přestože se na vyšších úrovních význam zmenšuje.

3.5 Inovační:

představuje inovativní faktor ve společnosti „jak věci dělat jinak a lépe“, úzce souvisí s iniciativní funkcí dobrovolnictví.

3.6 Ekonomická:

přínosem dobrovolnictví pro společnost je v tom, že nevyžaduje finanční prostředky ke krytí všech nákladů, které vznikají při obecně prospěšné práci, jedná se v tomto případě zejména o náklady osobní

⁷ srov. Průvodce dobrovolnictvím pro neziskové organizace, s.7 „Svobodně a dobrovolně zvolená aktivita a pomoc jsou tím, co činí z dobrovolníka nositele procesu změn ve společnosti. Jeho tvořivá energie je silou, která pomáhá hledat a otvírat zdroje a možnosti nových řešení. Tím se stává mostem v procesu spolupráce mezi státem, komerčním sektorem a sektorem neziskových organizací.“

4 Principy dobrovolnictví

Každý sociální jev je postaven na určitých základních nosných myšlenkách, které jej charakterizují. V oblasti práva se tyto myšlenky nazývají zásady⁸ či principy.

Právní regulace každého odvětví v sobě nese jejich souhrn, kterým jsou typické vztahy, jím upravené.

4.1 Princip participace

Představuje aktivní postoj k životu a dění ve společnosti. Ochotu účastnit se veřejného života.

4.2 Princip solidarity

Též princip otevřených očí, kdy člověk vidí potřeby druhého snaží se mu pomoci, nebo mu alespoň je nablízku v těžké chvíli.

4.3 Princip subsidiarity

Zahrnuje v sobě myšlenky občanské společnosti, která nespolehá pouze na stát, nýbrž se snaží být aktivní v situacích, kdy stát nenabízí adekvátní řešení. Princip do značné míry souvisí i s předchozím principem solidarity

4.4 Princip ochrany zdraví

Princip dopadá na všechny strany vztahu, dobrovolník pomáhá zachovat, případně zlepšit zdraví svého klienta a zároveň je povinen dbát na zachování svého zdraví, jak fyzického, tak duševního tím, že nepřepíná svoje síly. Vysílající organizace, ve spolupráci s organizací přijímající, zajišťuje pro dobrovolníka příznivé pracovní podmínky a poskytuje mu vhodné pracovní a ochranné pomůcky,

4.5 Princip rovných příležitostí

Obecný princip práva, který se projevuje v regulaci dobrovolnictví zákazem diskriminace, tedy rozlišováním dle znaků, které nejsou pro

⁸ srov. J. Harvánek, Teorie práva , V. Knapp, Teorie práva

danou situaci relevantní. Na druhé straně klade požadavky na rozlišování, pokud existuje skutečnost, zakládající opodstatněnost tohoto rozlišování⁹.
—

4.6 Princip odpovědnosti

Představuje odpovědnost nikoli jen ve smyslu právním, ale zejména ve smyslu morálním a etickém, kdy jedinec přebírá, dle svých možností a schopností, na sebe odpovědnost za druhé, přesněji řečeno cítí se být odpovědným za druhé.

4.7 Princip nezištnosti a bezúplatnosti

Základní rys dobrovolnictví, kdy činnost je vykonávána bez nároku na odměnu v jakékoli podobě. Jistou satisfakci zde představuje fakt psychického uspokojení dobrovolníka z dobře vykonané práce, která má svůj smysl, tedy vědomí vlastní potřeby.

4.8 Princip sociálního učení

Vyjadřuje fakt, že dobrovolnictví není přínosem pouze jedné straně a znamená nutně ztrátu pro stranu druhou, ale jedná se o vztah s nenulovým součtem¹⁰.
—

Dobrovolník má příležitost získat nové zkušenosti a poznatky, zejména v mezilidských vztazích.

⁹ §7 odst. 6 Vysílající organizace je povinna uplatnit rovné zacházení, s výjimkou případu, kdy to povaha dobrovolnické služby neumožňuje.

¹⁰ Heslo teorie her, Velký slovník naučný, s. 1480

5 Společenský význam dobrovolnictví

„Dobrovolnictví není oběť, ale přirozený projev občanské zralosti. Přináší konkrétní pomoc tomu, kdo ji potřebuje, ale zároveň poskytuje dobrovolníkovi pocit smysluplnosti, je zdrojem nových zkušeností a dovedností a obohacením v mezilidských vztazích“¹¹.

Dobrovolnictví se posledních letech dostává stále více do zorného pole společnosti a to nejen v České republice, nýbrž v celém světě. Státy i mezinárodní společenství si začínají uvědomovat nejen ekonomický potenciál dobrovolnictví v jeho jakékoli podobě, ať se jedná o dobrovolnictví typu dárcovství, které spočívá v jednorázových, případně opakovaných darech, jako spoluúčasti na neziskových aktivitách, nebo dobrovolnictví poskytované formou osobního výkonu činnosti.

Obecně můžeme zaznamenat v oblasti vztahu státu a dobrovolnictví dva pohyby:

- 1) uznání státu pro dobrovolné aktivity
- 2) snaha státu o kontrolu

ad 1) uznání státu pro dobrovolné aktivity

Stát, potažmo jeho orgány, a v konečném důsledku lidé ve státních službách, si uvědomují možnosti a příležitosti dobrovolnictví, které není stát schopen naplnit ze své mocenské podstaty.

V tomto případě se často jedná o funkce státu, které atrahoval na sebe v nedávné době, tj. zejména funkce v oblasti sociální, výchovné, ve zdravotnictví.

Pro uvedené oblasti je typické, že není možné optimální provádění činnosti nařídit, nýbrž zde musí dojít k vnitřní akceptaci osobou, která činnost vykonává. Přitom odměna mnohdy není adekvátní vynaloženému úsilí. Činnost tudíž musí být chápána jako služba, jako poslání, nikoli jako pouhé zaměstnání.

Dobrovolnictví je možné z hlediska státu chápat jako nutné připuštění, že státní moc není schopna zajistit optimální výkon,

¹¹ cit. Průvodce dobrovolnictvím pro neziskové organizace, s.6

proto v zájmu vzbuzení zdání, jak se stará o blaho obyvatelstva přijímá a potvrzuje i do jisté míry konkurenční prostředky.

Avšak

Ad 2) snaha státu o kontrolu

Druhou stránkou aprobace dobrovolnických aktivit je snaha státu o kontrolu. Úplná kontrola v této oblasti však není možná. Stát se tedy omezuje na regulaci dobrovolnictví v rámci dobrovolnické služby, pro jejíž výkon stanovuje omezení, která vyvažuje poskytnutím výhod, čímž má zvýšit přitažlivost dobrovolnictví.

Ve společnosti samotné dochází k pomalé proměně chápání dobrovolnictví. To se týká jak České republiky, tak i zemí Evropských společenství, které mají nemalý náskok proti zemím bývalého „Východního bloku“.

V České republice se jedná zejména o postavení takzvané občanské společnosti, která měla v zemích západní Evropy podstatně lepší podmínky pro svůj rozvoj. Dobrovolnictví tedy můžeme charakterizovat jako jeden z projevů občanské společnosti¹².

Pro českou společnost je obvyklé chápání, „že dobrovolnictví je jen jakousi chatrnou náhražkou za selhávající státní aparát“¹³.

V České republice musíme toto vnímání dobrovolnictví vztáhnout k více než čtyřicetileté zkušenosti komunismu, kdy byly některé projevy dobrovolné angažovanosti „dobrovolně povinné“, nebyla zde právní sankce, ale o to citelnější sankce sociální, leckdy splývající s existenční likvidací.

Dalším faktorem je vztah představitelů státní moci k neziskovým aktivitám v průběhu uplynulého období od roku 1989.

Fryč se ve své práci pokouší nalézt primární důvody, proč se lidé odhodlávají k nějaké aktivitě, aniž za ni dostanou měřitelnou odměnu. Jedním z důvodů je vědomí potřebnosti a vlastní užitečnosti pro širší skupinu.

¹² srov. P. Fryč, Význam dobrovolnictví v moderní společnosti

¹³ cit. P. Fryč, Význam dobrovolnictví v moderní společnosti

Snaží se specifikovat možnosti dobrovolnictví, zároveň je uvádí jako jednu z možností resocializace marginalizovaných členů společnosti.

„Hlavním cílem rozvoje dobrovolnictví a občanské práce je posílení sociální soudržnosti ve společnosti. Dobrovolná práce poskytuje prostor pro sociální začlenění nezaměstnané a jinak marginalizované části populace i pro smysluplné využití volného času výdělečně činných občanů. To znamená, že otevírá možnosti pro navozování a posilování vztahů důvěry mezi občany, podporuje rozvoj menších společenství a komunit, ale i neformální "sítování" nejrozličnějších společenských skupin a vrstev. Cílem rozvoje dobrovolnictví a občanské práce je vnášet do společnosti a kumulovat v ní žádoucí sociální kapitál, který je nezbytnou podmínkou pro zvládnutí problémů, jež sebou přinášejí procesy zvyšování konkurenceschopnosti, resp. zavádění moderních technologií informační společnosti.¹⁴“

—

Přes snahu podchytit potenciální energii skrytou ve společnosti zde narážíme na problematiku spojenou s výchovou v rodinách, ve škole, v organizacích pro volný čas. Je totiž velmi obtížné požadovat občanskou angažovanost (v nikoli pejorativním socialistickém přebarvení) po jedincích, kteří k ní nebyli vedeni a nemají tudíž potřebné vzorce sociálního chování¹⁵.

—

¹⁴ cit. P. Fryč, s.4

¹⁵ srov. Koncepce vztahu k mladé generaci, též srov. Pávková Pedagogika volného času

6 Konkrétní oblasti uplatnění dobrovolníků¹⁶

6. 1 SOCIÁLNÍ OBLAST, ZDRAVOTNÍ PÉČE, VZDĚLÁVÁNÍ

- ↗ Pomoc zdravotně postiženým
- ↗ Děti z dětských domovů
- ↗ Doučování
- ↗ Pomoc seniorům

6. 2 EKOLOGIE, OCHRANA PŘÍRODY

6. 3 ORGANIZACE HUMANITÁRNÍ A NA OCHRANU LIDSKÝCH PRÁV

6. 4 KULTURNÍ OBLAST

6. 5 JEDNORÁZOVÉ AKCE

Nejběžnější je pomoc při různých sbírkách (např. Tříkrálová sbírka či Brněnská cihla) nebo předvánočních benefičních akcích (Strom splněných přání). Možné je však i pomáhat třeba při dnech otevřených dveří, dětských dnech či Mikulášských besídkách.

6. 6 MOŽNOSTI V ZAHRANIČÍ

Pro aktivní dobrovolníky, kteří mají chuť vyjet do zahraničí, jsou i různé možnosti zahraniční spolupráce. Existuje též možnost zúčastnit se programu Evropská dobrovolná služba, kdy může být záštitou o.s. Agnes a též agentury Youth nebo jiného sdružení v roli vysílající organizace.

¹⁶ srov. Gabriel ve škole s. 4

7 Vývoj v České Republice

Rozvoj dobrovolnictví v České republice je rozdělen na několik úseků, přičemž pro dnešní situaci je nejvýznamnější vývoj poslední, tj. vývoj v posledních letech.

Ovšem ani to není samotné, protože na postoji většinové populace k dobrovolnictví, případně jiným druhům občanských aktivit, je dán zkušeností předchozího období komunistického režimu.

Dobrovolnictví jako společenský jev se objevuje daleko dříve, jeho stopy lze zřetelněji najít v souvislosti se vznikem spolkového života v devatenáctém století.

Poměrně zajímavou historii neziskového sektoru v České republice můžeme nalézt v publikaci Gabriel ve škole¹⁷.

„Filantropie u nás má své kořeny v křesťanské filozofii. Charitativní činnost, která vycházela z křesťanského učení o lásce k bližnímu, se zaměřovala zejména na péči o chudé, sirotky, staré lidi a zdravotně postižené. Již od 13. století vznikaly nadace, které byly zaměřeny zejména na podporu církví a duchovního vzdělávání.

S husitskou revolucí přišlo i první významné oslabení postavení katolické církve na poli filantropie. Posílil se vliv městského stavu a dobročinným aktivitám se významně začaly věnovat řemeslnické cechy. K obnovení dominantní pozice katolické církve došlo po roce 1620 za podpory Habsburků formou tzv. rekatolizace. Pod vlivem myšlenek renesance a humanismu však stát postupně svou moc nad církví upevnil tak, že ji začal ze sociální péče a vzdělávání vytlačovat. V období osvícenství, za vlády Josefa II., byla sociální péče centralizována v rukou státu. Mnoho klášterů bylo zrušeno, jejich vlastnictví zkonfiskováno a předáno do rukou světské charity a nadací založených pro humanitární účely. Nad nadacemi byl stanoven státní dohled zemské vlády.

K významnému rozvoji spolkové činnosti došlo v období Národního obrození (zhruba od roku 1830). Vlastenecké snahy o kulturní a politickou emancipaci s sebou přinesly i nebývalý nárůst různých společností, nadací a spolků, které podporovaly rozvoj národní kultury, umění, vědy a vzdělávání. Většina těchto aktivit probíhala odděleně po dvou národních liniích – české a německé.

¹⁷ cit. Gabriel ve škole, s. 12

Se založením Československé republiky v roce 1918 se spolkové aktivity dále rozvíjely zejména na základě národnostního principu (spolky české, německé, židovské, polské, rusínské aj.). Vznikla i řada neziskových organizací, které měly svůj vzor v zahraničí, zejména v USA (YMCA – „young men's christian association“, YWCA – „young women's christian association“). Dá se říci, že po dobu trvání první Československé republiky prožíval neziskový sektor svůj „zlatý věk“.

Slibný vývoj v oblasti neziskového sektoru byl však přerušen německou okupací v roce 1938, která vyústila ve II. světovou válkou. Okupační režim mnohé NNOⁱ zrušil, ostatní byly reorganizovány na přísně centralizované instituce sloužící státní moci. Po válce společně s obnovováním demokracie začalo i obnovování neziskového sektoru. Obnovilo se přes 10 000 spolků, některé z těch nejvýznamnějších (Sokol, ČSM, SSM) se však dostaly pod silný vliv politických stran.

Po komunistickém puči v roce 1948 byl znovu nastolen totalitní politický systém, který sdružování občanů omezil na centrálně řízené masové organizace. Spolkový život byl zastaven vytvořením akčních výborů, které pod záminkou očišťování veřejného života od reakčních a protisocialistických sil nahradily volené orgány NNO. Majetek spolků a církevních organizací byl zkonfiskován a jednotlivé organizace byly sloučeny do jednotných „dobrovolných organizací“ Národní fronty. Zapojení občanů bylo často pouze formální, vynucené režimem. Služby poskytované NNO v oblastech školství, zdraví a sociální péče byly zcela nahrazeny státem, který si vytvořil vlastní, tzv. státní neziskový sektor skládající se ze z rozpočtových a příspěvkových organizací (ROPO).

Tvrdé omezování občanského života se dařilo komunistické straně udržet do počátku 60. let, kdy nastalo období politického uvolňování, které pokračovalo do období Pražského jara v roce 1968. V tomto období se významně zvýšil zájem občanů o veřejné záležitosti – byla obnovena aktivita několika významných NNO (Junák, Sokol), uspořádány různé sbírkové akce (Konto SOS) a vznikaly nové politické organizace (KAN, Klub 231), které reagovaly na změnu společenské situace. Toto krátké období aktivní občanské iniciativy bylo násilně přerušeno, tentokrát vpádem vojsk Varšavské smlouvy a následným obdobím „normalizace“. Ojedinelé projevy občanské aktivity (hnutí Charty 77, VONS – „výbor na obranu nespravedlivě stíhaných“) byly vystaveny tvrdé represí a nebylo jim umožněno získat širší podporu. Situace se začala měnit až v osmdesátých letech, společenské změny vyvrcholily sametovou revolucí v roce 1989.

Znovuoživením organizací typu YMCA, YWCA, Skaut aj. bylo po roce 1989 navázáno na bohatou českou tradici. Stále se však potýkáme s dědictvím komunistického režimu, které působí jako brzda rozvoje neziskového sektoru v ČR. Je patrné zejména v postoji státu, který podléhá státně paternalistickým očekáváním obyvatelstva a jenom pomalu se snaží zbavit se centralistických tradic státní správy. Zejména v období první poloviny devadesátých let bylo hodnocení spolupráce státu a neziskového sektoru velmi negativní. Za problém bylo považováno zejména to, že stát neumožňoval větší daňové zvýhodnění dárců a NNO byly silně závislé na podpoře státu. Řešení této situace je spatřováno zejména v decentralizaci systému financování NNO, tj. v přechodu na financování přes regiony a obce a v příslušných legislativních úpravách.“

8 Význam dobrovolnictví ve světě

V předchozí kapitole jsme se zabývali postavením dobrovolnictví v České republice. Pro porovnání situace nahlédneme do materiálu OSN.¹⁸ V několika zemích světa byl měřen rozsah a význam dobrovolnické činnosti. Dosavadní studie často posuzovaly pouze situaci v průmyslově vyspělých státech a proto se dnes objevují pokusy provádět posudky dopadu dobrovolnické činnosti v rozvojovém světě. Níže uvádíme několik příkladů statistik z již provedených průzkumů na úrovni států. Tyto údaje ilustrují motivy a sociální i ekonomický prospěch dobrovolnické činnosti. Kdyby však do těchto údajů měli být zahrnuti všichni, kdo věnují svůj čas dobrovolnické činnosti aniž se nutně považují za dobrovolníky, byly by uváděné počty nejspíš ještě mnohem vyšší.

Průzkum v **Brazílii** ukazuje, že 50 procent dobrovolníků se do činnosti zapojuje proto, že rádi pomáhají ostatním, 38 procent cítí závazek vůči spoluobčanům s méně šťastným osudem a 31 procent se věnuje dobrovolnické činnosti z důvodu plnění náboženských či studijních povinností.

Kanadští dobrovolníci přispívají v průměru 191 hodin ročně. Tento čas odpovídá 578 000 pracovních míst na plný úvazek.

Devatenáct procent dospělých dotázaných **ve Francii** uvedlo, že se již někdy zabývali dobrovolnickou činností. Kolem 60 procent z nich řeklo, že tak činí 20 a více hodin měsíčně.

Zhruba 46 procent respondentů se dobrovolnické činnosti věnuje proto, že rádi pomáhají ostatním, kdežto 21 procent považovalo pomoc druhým za povinnost.

Přibližně každý třetí dospělý **Němec** - 34 procent populace – se v současné době v průměru 15 hodin měsíčně podílí na dobrovolnické činnosti v rámci různých spolků, iniciativ, projektů a dalších samostatných skupin. Tři čtvrtiny respondentů se dobrovolnické činnosti věnují za účelem rozšíření „vědomostí a zkušeností.“ Čtyřicet procent lidí, kteří se dobrovolnické činnosti nevěnují uvedlo, že by o ni mělo zájem.

Kolem 15 procent neziskových organizací v **Ghaně** působí v oblasti vzdělávání a výzkumu. Následuje ochrana životního prostředí (13 procent) a komunitní a zemědělský rozvoj (13 procent).

Zhruba 33 procent dospělých v **Irsku** v současnosti provozuje dobrovolnickou činnost. Celkový čas věnovaný ročně dobrovolnické práci odpovídá zhruba 96 454 pracovních míst na plný úvazek. Sedmdesát dva procent dotázaných je

¹⁸ cit. UN Bulletin, ročník 2000, číslo 12

přesvědčených, že dobrovolníci nabízejí služby, které by nikdy nemohly být adekvátně nahrazeny placenými profesionály.

Více než 26 procent dotázaných dospělých v **Japonsku** uvedlo, že v současnosti působí jako dobrovolníci, nebo tak činili dříve. Zhruba 48 procent řeklo, že důvodem k jejich činnosti je pocit, že je to užitečné a 33 procent uvedlo, že považuje dobrovolnickou činnost za příležitost ke vzdělávání.

V Jižní Koreji celkem 3 898 564 osob odvedlo za rok 1999 přes 451 milionů hodin dobrovolnické práce. Ekonomická hodnota této činnosti převyšuje 2 miliardy USD.

Ve Spojených státech počet lidí zabývajících se dobrovolnickou činností dosáhl téměř 56 procent – z nichž 62 procent žen se dobrovolnickou činností zabývá průměrně 3,4 hodiny týdně a 49 procent mužů 3,6 hodin týdně. V roce 1998 se na dobrovolnické činnosti podílelo 109 milionů dospělých jedinců.

8. 1 Organizace spojených národů

Významným podporovatelem dobrovolných iniciativ ve světě je Organizace Spojených Národů.

„Dobrovolnický program OSN (UNV) vznikl v roce 1970 z podnětu Valného shromáždění na žádost členských států OSN jako výkonný partner v oblasti rozvojové spolupráce. V rámci systému OSN je jedinečný tím, že se jedná o mezinárodní dobrovolnickou iniciativu. UNV je podřízen Rozvojovému programu OSN (UNDP) a funguje v rámci zastoupení UNDP v jednotlivých státech.

Jedná se o více než 4000 kvalifikovaných a zkušených žen a mužů více než 140 národností, kteří každý rok plní úkoly v rozvojových zemích v roli dobrovolných odborníků a terénních pracovníků. Od roku 1971 působilo ve 140 zemích přes 20 000 dobrovolníků OSN ze zhruba 150 zemí. V současné době tvoří 70 procent z nich občané rozvojových států a 30 procent pochází ze států průmyslových.

Pracují v oblasti technické, ekonomické i sociální a to zejména ve čtyřech kategoriích činnosti: technická spolupráce s vládami, jež se potýkají s nedostatkem kvalifikovaných zaměstnanců; spolupráce se společenskými iniciativami usilujícími o dosažení soběstačnosti; činnost v oblasti humanitární pomoci a obnovy; podpora lidských práv či volebního a mírového procesu. Jedná se o profesionály vycházející při práci ze zásad

kolegiality. Jsou ochotní naslouchat a diskutovat, vyučovat a školit, podněcovat a podporovat. Dobrovolníci rovněž přispívají k výměně podnětů, dovedností a zkušeností.

Program UNV pokrývá širokou škálu sektorů: vede soupis zahrnující více než 100 profesních kategorií. Důležité místo mezi nimi zaujímá zemědělství, zdravotnictví a vzdělávání, ale také informační a komunikační technologie, rozvoj komunit, odborné vzdělávání, průmysl a problematika populace.

V průběhu uplynulých let sloužili dobrovolníci ve zhruba 140 zemích. Dnes 30% z nich působí v Africe, 25% v Asii a Pacifiku a ostatní pracují v arabských státech, karibské oblasti, nebo působí v některém z novějších programů ve střední a východní Evropě. 30% jich působí v nejchudších a nejméně rozvinutých zemích světa.

Polovina pracuje mimo hlavní města, často v odlehlých městečkách a vesnicích v závislosti na momentální potřebě. Tato skutečnost dokládá odhodlání, s nímž dobrovolníci ke své práci přistupují. Patří sem například pracovníci sloužící v Asii, v Tichomoří a v Africe. Tito dobrovolníci vykazují velice dobré výsledky práce na úrovni komunit a své poznatky následně sdílejí s jinými regiony a zeměmi.

UNV je provozován ve spolupráci s vládami, přidruženými organizacemi OSN a nevládními či občanskými organizacemi. Programy, v nichž specialisté UNV působí jsou většinou spravovány vládami. Často je jejich součástí technická podpora a dohled ze strany specializovaných organizací OSN jako je Program OSN pro výživu a zemědělství (FAO), Mezinárodní organizace práce (ILO), Světový potravinový program (WFP), Organizace OSN pro výchovu, vědu a kulturu (UNESCO), Vysoký komisariát OSN pro uprchlíky (UNHCR), Světová zdravotnická organizace, Dětský fond OSN (UNICEF) nebo Světová banka. V případě, že si to vlády přejí, je vykonavatelem přímo UNV.

Část zdrojů UNV pochází ze státních a regionálních fondů poskytovaných mateřskou organizací – Rozvojovým programem OSN (UNDP). Dalším významným zdrojem financí jsou pravidelné programové rozpočty od organizací systému OSN, příspěvky vlád, zvláštní granty od dárcovských vlád a prostředky z dobrovolnického fondu UNV. Příspěvky na UNV a další fondy přesahují 17 milionů USD ročně.¹⁹

¹⁹ cit. UN Bulletin, ročník 2000, číslo 12

9 Ekonomická síla dobrovolnictví

Ačkoli by se mohlo zdát, že dobrovolnictví nepřináší, respektive ani nemůže přinášet, ekonomický efekt pro společnost, je tomu dle našeho mínění, podpořeného jinými publikacemi naopak. Dobrovolnictví má ve své podstatě výrazný ekonomický efekt.

Je však nutné přiznat, že užívanými ekonometrickými metodami ztěžší postižitelný. Přesto se ekonomie snaží vyčíslit vliv dobrovolnictví na kvalitu života lidí. Jedná se o teorie, které se objevují v sedmdesátých letech dvacátého století.

Jedním z příkladů, který je poměrně snadno představitelný, je situace ve volnočasové výchově dětí a mládeže. Dle analýzy, kterou provedl na zadání České rady dětí a mládeže Michal Menšík²⁰. Z analýzy vyplývají fakta, na jejichž základě lze usuzovat na klesající podporu sdružení dětí a mládeže. Pro naši práci je však významnější konstatování skutečnosti, že organizace dětí a mládeže²¹ pracují na základě dobrovolné spolupráce jejich vedoucích. Při pokusu o ekvivalentní péči, kterou by zajišťovali placení pracovníci, ať již formou práce v obdobných zařízeních jako doposud²², nebo formou tzv. babysitting, případně tomu obdobnou formou, by srovnatelné náklady byly několikanásobně vyšší.

Zjištěná fakta Menšík používá pro obhajobu státních podpor pro sdružení dětí a mládeže, případně pro její navýšení.

Jak vyplývá v předchozího textu, ekonomický přínos se projevuje především ve spojení s efekty dalšími, které souvisí s dalšími funkcemi dobrovolnictví.

Zajímavé postřehy jsou obsaženy v analýze Pavola Fryče²³, kdy dobrovolnictví je částí české populace považováno za důsledek tržních selhání a selhání státu.

²⁰ srov. Analýza ekonomického aspektu činnosti sdružení dětí a mládeže a poznámky z prezentace tématu

²¹ Junák, Pionýr, ATOM a mnohé další

²² tj. oddíly, kluby apod.

²³ Většina obyvatel se domnívá, že dobrovolnictví je jen jakousi chatrnou náhražkou za selhávající státní aparát. Podle výsledků zatím nejrozsáhlejšího výzkumu dárcovství a dobrovolnictví v ČR z roku 2000 si 70 procent dotázaných myslí, že by dobrovolníků nebylo zapotřebí, kdyby si stát plnil své povinnosti. Tři čtvrtiny (76 procent) dotázaných se shodly v

Výrazný ekonomický efekt pak má účast dobrovolníků, jak bylo zmíněno výše, na rozvojových programech OSN. Ale především se význam dobrovolnictví projevuje na komunitní úrovni, kdy přínos se projevuje především pro místní komunitu.

názoru, že dobrovolníci mnoho nezmůžou a problémy měst a obcí by měly řešit úřady. Role neziskových organizací a jejich dobrovolných pracovníků zde není vnímána jako nezastupitelný segment života společnosti, ale jako jakýsi neorganický relikt dávné minulosti, resp. archaický způsob řešení problémů moderní doby.

10 Právní stav v České republice

Zákon o dobrovolnické službě

10. 1 Definice dobrovolníka

Dle §3 zákona 198/2002 Sb. je dobrovolník definován jako osoba

a) starší 15 let, jde-li o výkon dobrovolnické služby na území České republiky,

b) starší 18 let, jde-li o výkon dobrovolnické služby v zahraničí, která se na základě svých vlastností, znalostí a dovedností svobodně rozhodne poskytovat dobrovolnickou službu.

Další definiční znaky nejsou uvedeny.

Jedná se tedy pouze o fyzickou osobu, právnická osoba není způsobilá být dobrovolníkem ve smyslu zákona.

Ačkoli by bylo možné, aby se stala dobrovolníkem, ovšem nikoli ve smyslu právním. Jako příklad bychom mohli uvést dobrovolnictví jako odborné poradenství, například právní, ekonomické, prostřednictvím internetu nebo i jinak bez nároku na odměnu²⁴.

Způsobilosti být dobrovolníkem dle zákona má fyzická osoba starší 15 let, jde v tomto případě o způsobilost být dobrovolníkem na území České republiky.

Způsobilosti působit jako dobrovolník v zahraničí nabývá fyzická osoba dosažením 18 roku věku.

Na rozdíl od občanského práva, nevzniká způsobilost být účastníkem dobrovolnické služby postupně s věkem, ale je zde použita právní konstrukce obdobná pracovní právnímu vztahu, kdy způsobilost být subjektem pracovního právního vztahu jako zaměstnanec, vzniká dosažením 15 roku věku²⁵, plná způsobilost k dobrovolnické službě vzniká dosažením 18 roku věku.

²⁴ Srov. Bater, P. Legal and Fiscal Implications of Volunteer Activities,

²⁵ §11 zákoníku práce

Problém ovšem nastává při bližším zkoumání, když zjistíme v §3, že dobrovolníkem je osoba „*která se na základě svých vlastností, znalostí a dovedností svobodně rozhodne poskytovat dobrovolnickou službu*“, přičemž v §1 je definice „*dobrovolnickou službuvykonávanou dobrovolníky*“

Dobrovolníkem je tedy ten, kdo se rozhodne vykonávat dobrovolnickou službu, a dobrovolnická služba je vykonávána dobrovolníky.

Z předchozí věty vidíme problém uspokojivé definice slovy zákona. Ovšem v tomto případě se domníváme, že definice kruhem není nepřekonatelnou překážkou, protože obvykle se budou touto problematikou zabývat osoby, jimž je podstata dobrovolnictví dobře známa. Přesto by však bylo vhodné definici zpřesnit.

10.2 Předmět úpravy zákona

§1 odst. 1

Tento zákon upravuje podmínky, za kterých stát podporuje dobrovolnickou službu organizovanou podle tohoto zákona a vykonávanou dobrovolníky bez nároku na odměnu.

Předmětem úpravy zákona jsou:

⇒ podmínky, za nichž stát podporuje dobrovolnickou službu

Zdůraznění, že dobrovolnická služba je vykonávána bez nároku na odměnu, je nadbytečným stvrzováním samotného definičního znaku dobrovolnictví, ale ani v tomto případě nemůže být na škodu je zopakovat. Ve své podstatě by toto tvrzení mohlo znamenat, že zákon upravuje podmínky, za nichž stát podporuje dobrovolnickou službu a že ostatní činnosti, které mají znaky dobrovolnictví, stojí mimo zájem státu.

Stát si tímto způsobem zachovává odstup od neziskového sektoru a využívá pro sebe pouze část potenciálu. Další, větší část, nechává nerugulovanou normami práva. Ponechává ji pouze sociální regulaci.

Na druhé straně je třeba uvést, že i dobrovolnictví neregulované zákonem nestojí zcela mimo zájem státu, respektive bylo by příliš velkým luxusem²⁶, kdyby tomu tak bylo.

Jako příklad zájmu ze strany státu, resp. samospráv, o dobrovolnictví lze uvést vypisované dotační programy pro sdružení dětí a mládeže na podporu jejich volnočasové práce s dětmi a mládeží²⁷. Dalším dokumentem vlády České republiky, který potvrzuje zájem státu i o problematiku dobrovolnictví, je Koncepce státní politiky pro oblast dětí a mládeže do roku 2007, která byla přijata vládou v dubnu 2003 jako usnesení č. 343.

Dalšími důkazy zájmu jsou poskytované podpory za strany Ministerstva práce a sociálních věcí, Ministerstva životního prostředí, Ministerstva zdravotnictví, vždy v rámci oboru své působnosti.

10.3 Negativní vymezení působnosti zákona

V odstavci 1 je stanoven předmět zákona jako regulace podmínek, za nichž stát poskytuje podporu dobrovolnické službě. Je nastavena jako všezahrnující definice, ovšem v následujícím odstavci je většina dobrovolné činnosti postavena mimo působnost zákona.

§1 odst. 2

Tento zákon se nevztahuje na

- a) činnosti upravené zvláštními právními předpisy, i když tyto činnosti splňují znaky dobrovolnické služby stanovené tímto zákonem,
- b) činnosti, které nesplňují znaky dobrovolnické služby stanovené tímto zákonem, i když jsou vykonávány dobrovolníky.

Jako znaky dobrovolnické služby bychom mohli přijmout dle zákona:

⇒ způsobilost subjektu být dobrovolníkem

²⁶ či spíše plýtváním

²⁷ zejména MŠMT, např. Program státní podpory práce s dětmi a mládeží pro nestátní neziskové organizace pro roky 2004 až 2006

- ⇒ existence akreditace vysílající organizace
- ⇒ akreditovaná činnost je zahrnuta do taxativního výčtu §2 odst. 1
- ⇒ smluvní vztah mezi organizací a dobrovolníkem
- ⇒ vykonávání služby bez nároku na odměnu
- ⇒ existence smluvního vztahu mezi vysílající organizací a organizací přijímající, za předpokladu, že organizace přijímající je odlišná od organizace vysílající

ad a)

Dle slov dobrovolný, respektive dobrovolník, pokud se vyskytuje v jiných předpisech bychom mohli usuzovat na existenci vztahu obdobného dobrovolnické služby.

Prima facie by se mohlo například jednat o dobrovolné hasiče, dle zákona 133/1985 o požární ochraně.

Mohli vzít v úvahu případ dobrovolných pečovatelů dle zákona č. 114/1988 Sb. ve znění pozdějších předpisů, a dalších předpisů z oblasti sociálního zabezpečení, které jsou provedeny vyhláškami, kteří však nesplňují podmínku bezplatnosti výkonu své služby.

Nejblíže k našemu pojetí dobrovolností a dobrovolnictví mají vztahy upravené v režimu zákona č. 117/2002 Sb. o veřejných sbírkách, ovšem zde se jedná o dobrovolnictví, které je naplňováno hmotně, nikoli osobním výkonem služby, jak je tomu dle zákona o dobrovolnické službě.

Další obdobné vztahy se vyskytují v oblasti ochrany přírody. Jedná se o tzv. stráž dle příslušných zákonů, tj. stráž ochrany přírody dle zákona č. 114/1992 Sb. ve znění pozdějších předpisů, myslivecká stráž dle zákona 449/2001 Sb. o myslivosti, lesní stráž dle zákona č. 289/1995 Sb. o lesích, rybářská stráž dle zákona č. 102/1963 Sb. o rybářství.

Ovšem ani na jeden z těchto případů se nebude vztahovat zákon o dobrovolnické službě. Důvody jsou jak úprava postavení dobrovolníka ve smyslu jiného zákona je upravena právě tímto zvláštním zákonem tak zřejmě i absence některé z podmínek pro existenci vztahu dobrovolnické služby.

Ad b) Ve všech výše se zároveň dle našeho názoru nedostává některého z prvků, jejichž výčet jsme uvedli na počátku předchozí části. To znamená, že na tyto činnosti se zákon o dobrovolnické službě nevztahuje z obou důvodů uvedených v §1 odst. 2.

Dalšími případy, kdy se na činnost vykonávanou dobrovolníky nebude vztahovat je:

✚ dobrovolná práce v jakémkoli působnosti, pokud není upravena zvláštním zákonem a nesplňuje podmínky stanovené zákonem o dobrovolnické službě,

Z výše uvedeného přehledu pro výkon dobrovolnické služby je zřejmé, že dostát všem stanoveným podmínkám bude mimořádně obtížné.

V případech uvedených sub b se často bude jednat o situace, kdy pro organizaci prostě nebude výhodné podstupovat akreditační řízení a vést celou dokumentaci pro zajištění dobrovolnické služby podle zákona.

Takovým případem bude situace, kdy dobrovolníky jsou členové organizace, což má za následek nemožnost být dobrovolníky ve smyslu zákona. Dle vyjádření některých koordinátorů dobrovolnických programů bude docházet k situacím, kdy členové organizace přestanou jimi formálně být, aby mohli být dobrovolníky ve smyslu zákona. Zde je vhodné uvést, že dobrovolníky jsou obvykle členové sdružení.²⁸

Z předchozího vyplývá, že velká část dobrovolné činnosti zůstane bez právního rámce. Tato situace představuje na jedné straně úlevu pro dosavadní dobrovolníky, případně jejich koordinátory, manažery, v tom smyslu, že není třeba prozatím nic měnit v jejich vzájemných vztazích.

Na straně druhé však tímto uniká velká část vztahů, které by mohly být nějakým způsobem zachyceny a případně usměrněny. Ve své podstatě tato

²⁸ srov. Dotazník MŠMT ke zjištění situace dobrovolníků Str. 11

situace představuje přijatelný kompromis mezi snahou státu regulovat všechny vztahy a potřebou neziskových organizací, které jsou ve své podstatě neuchopitelné pro svůj výrazně dynamický vývoj.

Dovolím si tvrdit, že alespoň v nejbližších letech není reálné, aby poměrně složitou proceduru akreditace, případně smluvního jednání s akreditovanými organizacemi, podstoupilo větší množství subjektů, které v současné době působí.

Dle §2 odst. 1 je možné za dobrovolnickou službu považovat jen činnosti zahrnuté do taxativního výčtu činností. Rozsah činností zahrnutých do tohoto výčtu je příliš omezující a dle vyjádření realizátorů projektů dobrovolnické služby příliš svazuje v činnosti.

Dle § 2 odst. 1 je dobrovolnickou službou činnost, při níž dobrovolník poskytuje

- a) → pomoc nezaměstnaným,
 - osobám sociálně slabým,
 - zdravotně postiženým,
 - seniorům,
 - příslušníkům národnostních menšin,
 - imigrantům,
 - osobám po výkonu trestu odnětí svobody,
 - osobám drogově závislým,
 - osobám trpícím domácím násilím,
 - jakož i pomoc při péči o děti, mládež a rodiny v jejich volném čase,
- b) → pomoc při přírodních, ekologických nebo humanitárních katastrofách,
 - při ochraně a zlepšování životního prostředí,
 - při péči o zachování kulturního dědictví,

- ➔ při pořádání kulturních nebo sbírkových charitativních akcí pro osoby uvedené v písmenu a),
- c) ➔ pomoc při uskutečňování rozvojových programů a v rámci operací, projektů a programů mezinárodních organizací a institucí, včetně mezinárodních nevládních organizací.

Zákonodárce v tomto odstavci rozlišuje v jednotlivých písmenech podle předmětu dobrovolnické služby, tedy dle konkrétních činností.

Pod písmenem

- a) jsou uvedeny činnosti především sociálního charakteru
- b) zejména činnosti ekologicky, případně kulturně zaměřené – orientace na příznivé životní prostředí pojímané v širším smyslu
- c) činnosti většího rozsahu zejména mezinárodních organizací – např. pod záštitou OSN nebo Evropské Unie apod.

De lege ferenda by bylo vhodné výčet činností změnit na demonstrativní, což by umožnilo i dalším subjektům vstoupit do režimu zákona. Otázkou by bylo posuzování, zda se ještě jedná o činnost veřejně prospěšnou či nikoli. Dle našeho názoru by mohlo být vodítkem podrobné a pečlivé zpracování projektů dobrovolnické služby.

10. 4 Překážky výkonu dobrovolnické služby

Subjektivní překážkou pro výkon dobrovolnické služby na straně zájemce o její výkon je dle §3 odst. 4 výkon vojenské činné služby dle zákona č. 220/1999 Sb. o průběhu základní nebo náhradní služby, ve znění pozdějších předpisů, případně výkon civilní služby dle zákona č. 18/1992 Sb. o civilní službě, ve znění pozdějších předpisů.

Naproti tomu existence pracovního poměru, služebního poměru, případně fakt, že dobrovolník je studentem nebo žákem, není překážkou výkonu dobrovolnické služby. Dobrovolník tedy vykonává dobrovolnickou službu vedle svého pracovního či služebního poměru nebo studia.

Domníváme se tedy, že není úplný závěr, který uvádí Kolman: „policista ve služebním poměru pomáhající při přírodní katastrofě (např. povodni) samozřejmě není v režimu tohoto dobrovolnického zákona²⁹“

Tvrzení „policista při výkonu služby“ bylo adekvátní, protože pro původní tvrzení není zákonná opora v zákoně o služebním poměru příslušníků Policie České republiky 186/1992 Sb. ani v novém zákoně 361/2003 Sb. o služebním poměru příslušníků bezpečnostních sborů.

Dle našeho názoru je možné, aby i například policista byl dobrovolníkem v smyslu zákona o dobrovolnické službě, ovšem pokud není k činnosti, kterou vykonává povinen z titulu svého služebního poměru. Je tedy možné, aby již zmíněný policista byl dobrovolníkem ve smyslu zákona, například jako vedoucí dětského tábora. Dokonce i při již zmíněném případě likvidace povodňových škod bude možné, aby byl dobrovolníkem ve smyslu zákona. Povinnost zakročit v situaci, kdy je mimo službu je omezena na páčání trestných činů a přestupků, viz §7 odst. 2 zákona o Policii České republiky. Případně by komplikace mohla nastat s výkladem institutu opatření k provedení služebního zákroku - pokud by pod tímto opatřením k provedení služebního zákroku byl zahrnut i zásah v případě přírodní katastrofy, přičemž by nebyl spáchán přestupek ani trestný čin.

²⁹ srov. P. Kolman

11 Dobrovolnický kontrakt

Jedná se o innominátní smlouvu, která bude uzavřena dle §51 občanského zákoníku, případně je možné uzavřít smlouvu příkazní, která by pak musela obsahovat veškeré náležitosti dle zákona, proto se spíše budeme klonit k možnosti, že jde o innominátní smlouvu, kterou Kolman ve svém článku pojmenovává jako „dobrovolnický kontrakt“.

Pojmenování je vhodné pro svou výstižnost i stručnost.

Smlouva je v tomto případě právní skutečností, která zakládá vztah dobrovolnické služby, proto je nutné specifikovat jednotlivé náležitosti tohoto úkonu.

Pro dobrovolnický kontrakt platí obecné podmínky právních úkonů, dle názvu je zde zdůrazněn aspekt vůle, která musí být svobodná, vážná, prostá omylu, navíc by zde mohl figurovat i požadavek na „dobrotu vůle“. Proti smyslu samotné myšlenky dobrovolnictví by byl nucený výkon této činnosti, což by zároveň představovalo přestoupení zákazu nucené práce, které vyplývá z Listiny základních práv a svobod.

11. 1 Forma dobrovolnického kontraktu

Ze zákona (§3 odst.2) je stanovena písemná forma smlouvy pro případ dlouhodobé dobrovolnické služby a pro případ krátkodobé, pokud je dobrovolník vyslán do zahraničí.

Argumentem *a contrario* dojdeme k závěru, že pro krátkodobou dobrovolnickou službu v České republice není písemná forma nutná.

Na dlouhodobou dobrovolnickou službu, při níž je dobrovolník vyslán do zahraničí, dopadá ustanovení o dlouhodobé službě, to znamená, že smlouva musí být písemná.

11. 2 Subjekty dobrovolnického kontraktu

Dobrovolnický kontrakt je úkonem dvoustranným mezi vysílající organizací a dobrovolníkem. Avšak vztah, který posléze vzniká ve své

podstatě vztahem trojstranným (případně dvojstranným dle §4 odst. 3, kdy vysílající organizace je zároveň organizací přijímající)

11. 2. 1 Způsobilost ke sjednání dobrovolnického kontraktu

Způsobilost má každá osoba, která je schopna být subjektem vztahu dobrovolnické služby, tj. osoba starší 15 let, pro výkon dobrovolnické služby v české republice, osoba starší 18 let, jde-li o výkon dobrovolnické služby v zahraničí.

Pro osoby mladší 18 let však platí omezení vyjádřené v §7 odst. 4 zákona, které bude vhodné srovnat s obdobným ustanovením zákoníku práce, kde v §164 odst. 1 je stanovena povinnost zaměstnavatele vyžádat si vyjádření zákonného zástupce mladistvého. V §7 odst. 4 zákona je stanovena povinnost vysílající organizace dokonce přísněji než v zákoníku práce.

Vysílající organizace musí vyžádat od zákonných zástupců dobrovolníka mladšího 18 let písemný souhlas, nikoli pouze vyjádření, k účasti na dobrovolnickém programu. K tomuto souhlasu je stanovena nutnost ověřeného podpisu, případně je zde alternativa v podobě zápisu souhlasu do protokolu u vysílající organizace.

Toto ustanovení je dle našeho názoru nutné, a to již z praktických důvodů, protože je těžko představitelné, aby se o dobrovolnickou službu ucházel nezletilý, který není schopen komunikace s rodiči, případně jinými zákonnými zástupci.

V případě ukončení dobrovolnické služby není stanovena povinnost organizace vyrozumět zákonné zástupce³⁰. Přesto se domníváme, že by vyrozumění zákonných zástupců v případě porušení podmínek dobrovolnického kontraktu mělo proběhnout, již vzhledem k edukační funkci dobrovolnictví.

³⁰ srov. §164 Zákoníku práce

11. 3 Obsah dobrovolnického kontraktu

Dobrovolnický kontrakt svým obsahem připomíná pracovní smlouvu, přesto je uzavírán v rámci občanského zákoníku jako nepojmenovaná smlouva dle § 51 Občanského zákoníku. Dle obecných ustanovení týkajících se smluv jsou účastníci povinni dbát, aby při úpravě smluvních vztahů bylo odstraněno vše, co by mohlo vést ke vzniku rozporů (§43).

Obsah tohoto právního úkonu je poměrně podrobně vymezen v §5 zákona. Kde je v odst.1 stanoveno, že pro krátkodobou dobrovolnickou službu vykonávanou v České republice je třeba sjednat:

- ✓ místo výkonu služby
- ✓ předmět služby
- ✓ doba výkonu služby
- fakultativně je obsahem
 - ✓ ujednání o poskytnutí pracovních prostředků a ochranných pracovních prostředků
 - ✓ předložení výpisu z rejstříku trestů
 - ✓ potvrzení o zdravotním stavu

Forma smlouvy není stanovena, tj. postačí ústní ujednání, pro dobrovolníka mladšího 18 let je však nutný písemný souhlas zákonných zástupců (§7 odst.4)

Pro upevnění jistoty obou stran a ujasnění právního vztahu je samozřejmě vhodnější forma písemná, stačí jen stručná formulářová smlouva a přiložené podmínky výkonu dobrovolnické služby. S rostoucí složitostí vztahu bude nutné přesněji specifikovat smluvní podmínky, což platí zejména u dlouhodobé dobrovolnické služby, nebo u dobrovolnické služby, v jejímž rámci je dobrovolník vyslán do zahraničí.

Pro ostatní případy dobrovolnické služby, tj. pro dlouhodobou dobrovolnickou službu a pro dobrovolnickou službu, při níž je dobrovolník vyslán do zahraničí, je obligatorně stanovena písemná forma úkonu a v §5 odst. 2 náležitosti této smlouvy.

Porovnáme-li ovšem nároky, kterém klade ustanovení odstavce 2, jen zde pouze malý rozdíl vůči požadavkům, které odstavec 1 stanoví jako nutné součásti smlouvy pro krátkodobou dobrovolnickou službu vykonávanou na území české republiky.

Náležitosti smlouvy	
✓ přesná identifikace dobrovolníka, tj: jméno, příjmení, rodné číslo nebo, není-li přiděleno, datum narození, místo trvalého pobytu dobrovolníka	
✓ název a sídlo vysílající organizace,	
✓ místo výkonu dobrovolnické služby v rámci určitého programu nebo projektu dobrovolnické služby	
✓ předmět výkonu dobrovolnické služby v rámci určitého programu nebo projektu dobrovolnické služby	
✓ dobu výkonu dobrovolnické služby v rámci určitého programu nebo projektu dobrovolnické služby	
✓ způsob stravování a ubytování dobrovolníka	
✓ závazek dobrovolníka vrátit poměrnou část výdajů vynaložených vysílající organizací, pokud předčasně ukončí výkon dobrovolnické služby z jiných než zřetele hodných důvodů	
✓ ujednání o účasti na předvstupní přípravě organizované vysílající organizací;	fakultativní
✓ ujednání o předložení výpisu z evidence Rejstříku trestů a předložení písemného prohlášení, že v době sjednání smlouvy není proti dobrovolníkovi vedeno trestní řízení,	fakultativní
✓ ujednání o předložení potvrzení o zdravotním stavu dobrovolníka, ve kterém registrující lékař vymezí činnosti, které není dobrovolník schopen vykonávat,	fakultativní
✓ ujednání o předložení potvrzení o seznámení dobrovolníka s prevencí infekčních nemocí včetně antimalarické prevence (profylaxe), vyžadují-li to podmínky území, ve kterém má dobrovolník působit,	fakultativní
✓ ujednání o náhradách výdajů spojených s nezbytnou přípravou na účast dobrovolníka v určitém programu nebo projektu dobrovolnické služby,	fakultativní
✓ o náhradě nákladů spojených s cestou na místo působení v zahraničí a zpět,	fakultativní
✓ o kapesném ke krytí běžných výdajů na místě působení,	fakultativní
✓ o poskytnutí pracovních prostředků a osobních ochranných pracovních prostředků,	fakultativní
✓ podle povahy dobrovolnické služby rozsah pracovní doby, doby odpočinku, podmínky pro udělení dovolené a důvody, za kterých lze výkon dobrovolnické služby předčasně ukončit.	fakultativní
✓ za stanovených podmínek závazek dobrovolníka sjednat si důchodové pojištění a závazek organizace je za dobrovolníka platit	fakultativní - stanoveny podmínky ³¹ —

³¹ §5 odst. 3 zákona 198/2002 Sb. a zákon č. 155/1995 Sb.

11. 3. 1 Rozbor náležitostí obsahu smlouvy

✓ přesná identifikace dobrovolníka,

tj: jméno, příjmení, rodné číslo nebo, není-li přiděleno, datum narození, místo trvalého pobytu dobrovolníka

V zákoně stanovený požadavek na informace o osobě uchazeče je dle našeho názoru adekvátní povaze dlouhodobé dobrovolnické služby.

Dále bude třeba specifikovat další vlastnosti, znalosti, předpoklady a zkušenosti dobrovolníka, aby jeho potenciál mohl být náležitě využit³².

Tyto informace však bude lépe získávat neformální cestou při školicích a poté supervizních setkáních.

Vysílající organizaci na základě tohoto ustanovení vyplývá i povinnost dle zákona č. 101/2000 Sb. o ochraně osobních údajů, ve znění pozdějších předpisů.

✓ název a sídlo vysílající organizace,

domníváme se, že je nutné sdělit o organizaci něco více, než pouze název a sídlo, přestože by to mělo stačit k jednoznačné identifikaci vysílající organizace jako smluvní strany dobrovolnického kontraktu.

V rámci neformální komunikace s vysílající organizací by měl dobrovolník získat podrobné informace i o činnosti organizace o realizovaných projektech. Měl by mít možnost setkat se s vedením organizace. V praxi s tímto není velkých obtíží.

✓ místo výkonu dobrovolnické služby v rámci určitého programu nebo projektu dobrovolnické služby

✓ předmět výkonu dobrovolnické služby v rámci určitého programu nebo projektu dobrovolnické služby

✓ dobu výkonu dobrovolnické služby v rámci určitého programu nebo projektu dobrovolnické služby

³² srov. Dobrovolníci v neziskových organizacích s. 12

U místa, předmětu a doby výkonu dobrovolnické činnosti bude třeba co nejkonkrétněji stanovit o jaký program či projekt se jedná. Při určení místa lze obdobně použít předpisy, které se vztahují k pracovně právnímu poměru, tzn. k výkonu místa práce.

Doba výkonu dobrovolnické služby bude stanovena na dobu určitou, ačkoli by bylo možné si představit i sjednání dobrovolnické služby na dobu neurčitou. Zde bychom však narazili na problémy týkající se ukončení dobrovolnické služby a též ukončení konkrétního projektu, na němž se dobrovolník účastní.

✓ způsob stravování a ubytování dobrovolníka

Tomuto bodu je třeba věnovat ve smlouvě poměrně velkou pozornost, což nebude problém, protože pro řízení o akreditaci je nutné podrobně specifikovat, jakým způsobem bude o dobrovolníky postaráno. Bude tedy možné převzít pasáž z dokumentů pro akreditaci, samozřejmě s upřesněním pro jednotlivou přijímající organizaci.

Jde zde především o problematiku dlouhodobé služby, která je vykonávána mimo bydliště dobrovolníků. Pokud by se jednalo o dobrovolnickou službu, která spočívá v docházení do zařízení v místě bydliště dobrovolníka, nebylo by nutné toto ustanovení do smlouvy zanášet.

✓ závazek dobrovolníka vrátit poměrnou část výdajů vynaložených vysílající organizací, pokud předčasně ukončí výkon dobrovolnické služby z jiných než zřetele hodných důvodů

Ustanovení je fakultativní součástí dobrovolnického kontraktu a domníváme se, že příliš často je vyskytovat nebude, přesto u dlouhodobé specializované přípravy si lze představit jeho zanesení do smlouvy³³. Jde

³³ pro srovnání: Dobrovolníci v neziskových organizacích s. 17:

Nevládní organizace se sídlem v Dublinu pomáhá nezaměstnaným irským svobodným matkám v rekvalifikaci, v získání sebevědomí a hledání práce. Organizace zaměstnává lektory úvodního školení z řad svých bývalých klientek a studentů univerzit sociálního zaměření. Jednotlivé projekty trvají nejméně půl roku. Úvodní školení trvá dva až tři víkendy a má dvě části - teoretickou a praktickou. Během teoretické části se dobrovolníci seznámí s faktickými informacemi o nezaměstnaných svobodných matkách, jejich sociálním a rodinném zázemí, s psychologickou analýzou člověka v podobné životní situaci a stanovením hranic, kdy je třeba informovat lékaře, policii či jiné odborníky. Praktická část obsahuje návštěvy konkrétních osob a po skupinové diskusi s klientkou je stanovena

zde především o jistotu organizace, která vynakládá poměrně značné prostředky na vyškolení dobrovolníka a právem od něj očekává odvedení jistého výkonu.

Jak vyplývá z ročních rozpočtů zahraničních dobrovolnických organizací, téměř 40 % jejich nákladů je věnováno realizaci dobrovolnických školení³⁴. Ustanovení tedy zřejmě představuje bariéru, aby zájemci o výkon dobrovolnické služby byli nuceni řádně zvážit svoji skutečnou ochotu a schopnost dostát všem závazkům, které na sebe berou.

✓ ujednání o účasti na předvstupní přípravě organizované vysílající organizací;

Pravidelnou částí v dobrovolnickém kontraktu bude ujednání o přípravě pro výkon dobrovolnické služby. Příprava nabývá významu zejména u specializovaných činností, asistence tělesně či mentálně postižených, psychologické poradenství prostřednictvím linek bezpečí. U jednorázových akcí zpravidla může stačit desetiminutové zaškolení.³⁵

Projekt přípravy pro výkon služby je nutnou součástí dokumentace pro akreditaci programu dobrovolnické služby, kde je mu věnována významná pozornost. V praxi probíhá u vysílajících organizací poměrně náročný výcvik a výběr pro dobrovolnickou službu. Například v případě Asociace křesťanských sdružení mládeže (AKSM) trvá výcvikový kurz dva roky, probíhá v obvykle o víkendech, 4 víkendová setkání do roka³⁶. Obdobně je tomu i u jiných organizací, kdy příprava však může být shrnuta v jednom bloku.

možnost pomoci. Organizace nemá striktně stanovená pravidla o definitivním přijetí dobrovolníků do programu, lektori ale vedou úvodní školení tak, aby si dobrovolníci byli vždy vědomi možnosti odchodu z projektu v případě, že práce v něm nebude odpovídat jejich očekávání. Podle realizátorů školení odstoupí obvykle několik dobrovolníků ještě během úvodního školení.

³⁴ Cit. Dobrovolníci v neziskových organizacích s. 17

³⁵ srov. Průvodce dobrovolnictvím pro neziskové organizace, str.16

³⁶ Dobrovolná služba mládeže v katolické církvi v České republice, s.8

Vhodnější se však zdá delší doba přípravy, kdy má zájemce o dobrovolnickou službu možnost si vyzkoušet „jak se žije dobrovolníkům“ a případně včas z programu odejít.

✓ ujednání o předložení výpisu z evidence Rejstříku trestů a předložení písemného prohlášení, že v době sjednání smlouvy není proti dobrovolníkovi vedeno trestní řízení,

Výpis z evidence rejstříku trestů nabude na významu, například v návaznosti na připravovaný zákon o práci s dětmi a mládeží, kde výpis z rejstříku trestů bude nutnou součástí pro získání oprávnění pracovat s dětmi a mládeží.

Přesto se domníváme, že by zájemce o dobrovolnickou službu měl projít podstatně přísnějším a podrobnějším výběrem a posuzováním³⁷, než jen z hlediska výpisu z evidence rejstříku trestů. Máme tím na mysli zjištění charakterových a povahových vlastností, které mohou pozitivně i negativně ovlivňovat jeho okolí.

✓ ujednání o předložení potvrzení o zdravotním stavu dobrovolníka, ve kterém registrující lékař vymezí činnosti, které není dobrovolník schopen vykonávat,

✓ ujednání o předložení potvrzení o seznámení dobrovolníka s prevencí infekčních nemocí včetně antimalarické prevence (profylaxe), vyžadují-li to podmínky území, ve kterém má dobrovolník působit,

Potvrzení uvedená v předchozích bodech jsou pro ochranu obou, resp. všech tří, stran vztahu dobrovolnické služby – dobrovolníka samotného, vysílající organizace, přijímací organizace a konečně též klienta.

✓ ujednání o náhradách výdajů spojených s nezbytnou přípravou na účast dobrovolníka v určitém programu nebo projektu dobrovolnické služby.

Ujednání v předchozím bodu je důležité, neboť právě zde může dojít ke sporům a pokud „jde o peníze“, může být nejasné, případně neférové ustanovení o nákladech programu zakotvené ve smlouvě důvodem vzniku

³⁷ srov. např. Dokumentace dobrovolnických center a programů, s.6 an.

ostrých sporů mezi stranami, což ve svém důsledku může vést až k ochabnutí nadšení pro dobrovolnictví, případně též k opuštění dobrovolnického týmu.

Jedná se zejména o materiálové náklady k činnosti, výtvarné potřeby, vstupné, jízdné aj.

✓ o náhradě nákladů spojených s cestou na místo působení v zahraničí a zpět.

K tomuto bodu náleží obdobný komentář, jako k předchozímu, jasné a férové stanovení povinností k úhradě může předcházet rozčarování z nákladů, které strana musí hradit.

Zajímavým momentem je, zda existuje návaznost na předpisy vztahující se k cestovním náhradám.

Na základě zákonných ustanovení se domníváme, že tomu tak není, přesto je možné tento režim dohodnout, případně stanovit jiný ve smlouvě.

✓ o kapesném ke krytí běžných výdajů na místě působení,

Ujednání o kapesném bude součástí smlouvy nahodilá součást úkonu, přičemž je nutné uvážit možné běžné výdaje jako stravování, pokud není zajišťováno, případně jiné výdaje dle konkrétní situace v místě výkonu dobrovolnické služby.

Blíže bude o této problematice pojednáno v samostatné kapitole.

✓ o poskytnutí pracovních prostředků a osobních ochranných pracovních prostředků.

Poskytnutí pracovních prostředků bude zahrnovat běžný materiál potřebný k činnosti, osobní ochranné pomůcky, speciální vybavení dle charakteru dobrovolnické služby, například ochranné brýle a klapky na uši pro dobrovolné sekáče luk.

✓ podle povahy dobrovolnické služby rozsah pracovní doby, doby odpočinku,

✓ podmínky pro udělení dovolené

Pro výše uvedené náležitosti dobrovolnické kontraktu je stanoveno subsidiární použití pracovněprávních předpisů, ačkoli se jedná o vztah zásadně odlišný od pracovního poměru. Přesto se domníváme, že analogické užití pracovně právních předpisů musí respektovat charakter dobrovolnické služby a pracovní dobu, odpočinek a dovolenou bude nutné poměrně podrobně upravit ve smlouvě. Toto tvrzení vychází z funkcí dobrovolnictví, jak byly uvedeny dříve.

✓ důvody, za kterých lze výkon dobrovolnické služby předčasně ukončit.

Ustanovení úzce souvisí s úhradou nákladů, které je povinen dobrovolník vrátit organizaci, pokud opustí dobrovolnickou službu dříve, aniž by k tomu existoval kvalifikovaný (zřetele hodný) důvod. Zároveň zde musíme zmínit i ukončení vztahu dobrovolnické služby vůbec, proto se touto problematikou budeme zabývat v samostatné kapitole.

✓ za stanovených podmínek závazek dobrovolníka sjednat si důchodové pojištění a závazek organizace je za dobrovolníka platit

Jedná se o fakultativní ustanovení smlouvy, kde se organizace zavazuje za dobrovolníka platit odvody pro účast na důchodovém pojištění. Tato část bude podrobněji rozebrána ve zvláštní kapitole.

Zde se odráží jeden momentů podpory dobrovolnictví ze strany státu.

11. 3. 2 Kapesné

Pro poskytování kapesného se použijí přiměřeně předpisy o cestovních náhradách, tj. zákon č. 119/1992 Sb. Ve znění pozdějších předpisů. Nejedná se tedy o odměnu ve smyslu pracovně právních předpisů, nýbrž o náhradu ve smyslu zákona o cestovních náhradách, která není základem pro daň z příjmu, ani nezakládá účast na sociálním zabezpečení.

Ustanovení může být bez pochybností součástí smlouvy v případě, že půjde o výkon služby mimo území České republiky. V takové situaci je

použití ustanovení o kapesném dle zákona o cestovních náhradách bez potíží, protože v zákoně o cestovních náhradách se jedná o kapesné, které se poskytuje při cestách do zahraničí.

Pokud dobrovolník bude docházet jen „na odpoledne“ do zařízení, kde bude svoji službu vykonávat, nebude pravděpodobné, že by dostával kapesné.

Otázkou je, zda by mohl dobrovolník dostávat „kapesné“, ačkoli není účastníkem dobrovolnické služby v zahraničí, ale dlouhodobé, případně i krátkodobé, služby v České republice.

Ustanovení o kapesném se totiž dle zákona o cestovních náhradách vztahují pouze na zahraniční cesty, čemuž rozhodně výkon dlouhodobé dobrovolnické služby v České republice odpovídat nebude.

Problémem je, zda ustanovení §6 odst. 1 zákona o cestovních náhradách spadá do přiměřeného použití dle zákona o dobrovolnické službě.

Domníváme se, že drobné kapesné na pokrytí běžných drobných výdajů by bylo vůči dobrovolníkům při výkonu dlouhodobé služby spravedlivé a nelze je považovat za odměnu ve smyslu §5 odst. 4 zákona.

Dle jazykového výkladu nelze náhrady při přeložení a při přijetí dle §6 zákona o cestovních náhradách považovat za kapesné ve smyslu zákona o dobrovolnické službě, kde v §5 odst. 5 je zmíněno pouze kapesné, nikoli náhrady při přeložení a při přijetí.

Ovšem dle systematického, případně teleologického, výkladu, pokud připustíme, že pojem kapesného dle zákona o cestovních náhradách neodpovídá pojmu kapesného dle zákona o dobrovolnické službě. Pojetí kapesného v zákoně o dobrovolnické službě je širší, neboť zákon neodkazuje na ustanovení o kapesném, nýbrž na předpisy o cestovních náhradách jako celek. Je tedy možné do pojmu kapesné dle zákona o dobrovolnické službě zahrnout i náhrady při přeložení a při přijetí.

Celkem lze tedy vyvodit tři možná řešení:

- 1) kapesné je možné poskytnout pouze při dobrovolnické službě k jejímuž výkonu je dobrovolník vyslán do zahraničí,

dobrovolníkovi při výkonu dobrovolnické služby v České republice není možné poskytnout kapesné vůbec

- 2) kapesné je možné dobrovolníkovi při výkonu dobrovolnické služby v České republice poskytnout na základě §13 zákona o cestovních náhradách, přitom narážíme na skutečnost, že je třeba analogického výkladu, jímž bude překlenuto ustanovení, že zmíněný §13 platí pouze pro zahraniční cesty;
- 3) kapesné je možné poskytnout na základě ustanovení §6 zákona o cestovních náhradách, které sice nenesé název kapesné, ale systematickým zařazením nejlépe odpovídá pojetí zákona o dobrovolnické službě a není odměnou ve smyslu §5 odst. 4

Předchozí odstavce byly věnovány problematice kapesného, ačkoli se jedná o okrajovou záležitost dobrovolnictví, a to ze dvou důvodů, každý na jiné straně dobrovolnického vztahu.

1) pokud by organizace poskytla dobrovolníkovi při výkonu dobrovolnické služby v České republice „kapesné“, které by následně bylo úřadem³⁸ považováno za odměnu ve smyslu pracovněprávních předpisů, bylo by toto „kapesné“ základem pro výpočet daně z příjmu, součástí základu pro sociální zabezpečení a konečně by představovaly porušení zákona o dobrovolnictví, neboť dobrovolníkovi za výkon dobrovolnické služby nenáleží odměna³⁹, za což by mohla být organizace sankcionována, dobrovolník by dle názoru orgánů sociálního zabezpečení mohl přijít o svůj status dobrovolníka.

2) poskytnutí kapesného dobrovolníkovi ve formě peněz přináší organizaci též problém při vedení účetní evidence organizace. Každý výdaj musí být zaúčtován a náhrady a odměny za práci jsou účtovány na zvláštní účty.

Co se týká formy ujednání o kapesném pro dobrovolníka, kopíruje formu právního úkonu. Pro dobrovolnickou službu dlouhodobou na území České

³⁸ finančním úřadem, správou sociálního zabezpečení, ministerstvem vnitra

³⁹ §5 odst.4 zákona o dobrovolnické službě

republiky i pro službu vykonávanou v zahraničí je tedy dle našeho názoru nutná písemná forma. V případě krátkodobé dobrovolnické služby vykonávané na území České republiky může být ujednání o kapesném též součástí kontraktu, zde lze též doporučit písemné ujednání kapesného z důvodu dokazování orgánům veřejné správy.

11. 3. 3 Ukončení vztahu dobrovolnické služby

Jako každý právní vztah má právní skutečnost, na jejímž základě vzniká, zde dobrovolnický kontrakt, tak se objevuje i právní skutečnost, která působí zánik tohoto vztahu.

V případě dobrovolnické služby můžeme tyto právní skutečnosti rozdělit podle toho, zda působí zánik řádným způsobem, nebo způsobem mimořádným.

⇒ řádný zánik: uplynutí času, dosažení cíle

⇒ mimořádný zánik

Případem řádného zániku vztahu dobrovolnické služba je pravidelně uplynutí času, na nějž byla služba sjednána. Jde tedy o smlouvu na dobu určitou.

Za určitých okolností si lze představit i dobrovolnický kontrakt na dobu neurčitou, ačkoli se domníváme, že to budou spíše výjimečné případy. Též je možná existence kontraktu s automatickým prodlužováním, pokud nedojde v určité době k výpovědi. V tomto případě bude odlišný způsob ukončování vztahu, neboť organizace již „získala nazpět“ vynaložené náklady na školení dobrovolníka. Pokud tedy dojde k ukončení bez zřetele hodných důvodů na straně dobrovolníka, nebude spravedlivé, chtít úhradu za vynaložené náklady na školení dobrovolníka. Bude se jednat zřejmě o případ docházení do určitého zařízení, kdy dobrovolník se odhodlá dále docházet, ač mu již smluvená doba vypršela.

Dalším způsobem řádného ukončení je dosažení cíle, pro nějž byla dobrovolná služba sjednána.

Příkladem zde může být výstavba určitého zařízení, případně smrt osoby, jejímž asistentem byl dobrovolník. Posléze jmenovaný případ však nebude vhodný s ohledem na osobu dobrovolníka z psychologického hlediska.

11. 3. 3. 1 Mimořádný zánik vztahu dobrovolnické služby

Vedle právních skutečností, které vedou k řádnému zániku dobrovolné služby, existují též skutečnosti vedoucí k mimořádnému zániku, který je z hlediska práva obzvláště zajímavý, neboť zde může docházet k různým nárokům na obou stranách.

Jedná se zejména o možnou existenci důvodů k ukončení dobrovolnické služby, k němuž je oprávněna organizace. Nejčastěji se bude jednat o případ, kdy dobrovolník porušuje povinnosti plynoucí z dobrovolnického kontraktu.

Obdobně existují důvody, kdy bude oprávněn ukončit dobrovolník svoji dobrovolnickou službu z důvodů, které budou na něm nezávislé. Domníváme se, že v případě existence některých skutečností by nebylo správné trvat na povinnosti dobrovolníka, aby setrval v dobrovolnické službě.

➔ důvody na straně dobrovolníka

- ⇒ dobrovolník porušuje svoje závazky vůči organizaci
- ⇒ existence závažných rodinných důvodů
- ⇒ závažné onemocnění dobrovolníka

➔ důvody na straně organizace

- ⇒ organizace porušuje svoje závazky vůči dobrovolníkovi

Dobrovolník porušuje svoje závazky vůči organizaci

Tento důvod bude zřejmě nejčastějším při předčasném ukončení dobrovolnické služby. „Propouštění dobrovolníků patří k nejobtížnějším úkolům vedoucích pracovníků. Je to složité a psychicky náročné zejména z toho důvodu, že dobrovolník se k nám sám a dobrovolně přihlásil, chtěl

u nás pracovat, pomoci nám a úspěšně absolvoval naše přijímací řízení.“⁴⁰
Konkrétní jednání může představovat ohrožení dobrého jména organizace, proto bude v zájmu organizace se problematického člena zbavit co nejrychleji. Nepředpokládáme nějaké pozdější snahy o zpětné vymáhání nákladů, které byly vynaloženy na školení a vzdělávání. Situace mohou být nejrůznějšího charakteru.

Dlouhodobé porušování (soustavné)

- Přezaměstnání jinými aktivitami – studium, zaměstnání⁴¹
- Osobní vlastnosti, které neumožňují realizaci projektu⁴²
- Porušení smluveného zákazu (kouření, užívání drog, nemírné pití)⁴³

Závažné porušení principů dobrovolnictví

- Navádění klientů k užívání drog⁴⁴ nebo jiných návykových látek
- Navázání intimního vztahu s klientem⁴⁵

Organizace porušuje svoje závazky vůči dobrovolníkovi

Ač se v dokumentech pro dobrovolnictví⁴⁶ nevyskytuje možnost, že by svoje závazky neplnila organizace vůči dobrovolníkovi, domníváme se, že

⁴⁰ cit. Dobrovolníci v neziskových organizacích s. 15

⁴¹ srov. Dobrovolníci v neziskových organizacích s. 15

⁴² srov. Během výkonu dobrovolnické práce můžeme u dobrovolníků zjistit takové osobnostní vlastnosti, které jsou na překážku projektu - např. dobrovolná asistentka mentálně postižených měla za úkol učit své klienty sociálním dovednostem. Místo toho za ně vše dělala sama. Ačkoliv byla hodná a obětavá a klienti ji měli rádi, její přístup jim více ublížil než pomohl a zcela se rozcházel s cílem resocializačního projektu

⁴³ srov. Dobrovolná služba mládeže v katolické církvi v České republice, s.11

⁴⁴ srov. Dobrovolníci v neziskových organizacích s. 15

Mladý dobrovolník, zahraniční učitel angličtiny na střední škole, začal pořádat večírky, na které zval své studenty a nabízel jim marihuanu. Manažer projektu dostal tuto informaci v době, kdy se o učitele začala na podnět jednoho z rodičů zajímat Policie ČR. Reakce manažera projektu byla rychlá, protože vysílající organizace má ve svých vnitřních regulích následující bod: „Jestliže je u dobrovolníka vysloveno podezření o požívání a distribuci drogových a návykových látek, je co nejrychleji odeslán do vlasti.“ Manažer projektu odjel do daného města, postaral se o ukončení povolení k dlouhodobému pobytu, prodiskutoval situaci s vedením školy, provedl další nezbytné úkony a nevyhovující dobrovolník odletěl z České republiky během 48 hodin.

⁴⁵ Srov. Náplň práce dobrovolníků Laty

i touto možností se musíme zabývat. Existence kvalifikovaného důvodu pro ukončení dobrovolnické služby je totiž skutečností, která zakládá (případně nezakládá) nárok na vrácení poměrné části prostředků, které organizace vložila do školení dobrovolníka.

V dokumentech i zákoně samotném je odkazováno na existenci zřetele hodných důvodů, přičemž není ani demonstrativním výčtem žádný uveden. Nicméně se domníváme, že je vhodné se pokusit alespoň načrtnout možné kvalifikované důvody pro ukončení dobrovolnické služby, přestože obvyklejší bude zřejmě řešení sporů vzájemnou dohodou, kdy se, i v případě potíží, projeví dobrá vůle po jejich smírném vyřešení.

Za kvalifikovaný důvod na straně dobrovolníka pro opuštění dobrovolnické služby lze dle našeho názoru považovat:

- ⇒ Nemoc, která není krátkodobého charakteru – somatická i psychická

- ⇒ Obtížná rodinná situace dobrovolníka – úmrtí v rodině, případně potřeba ve vlastní rodině

- ⇒ V jistých případech změna bydliště – pokud se jedná o dobrovolnickou službu spojenou s docházkou do zařízení

Ve výše uvedených případech se jedná o situace, které dobrovolník sám, často závislý na rodičích, nemohl ovlivnit. Bylo by tedy nespravedlivé jej „postihovat“ tím, že by musel hradit byť alespoň část nákladů.

Toto tvrzení předkládáme s vědomím obtíží, které z tohoto vyplývají pro organizaci.

V přístupné literatuře jsme však nenalezli zmínku o tom, že by mohlo nastat též porušení závazků na straně organizace.

K této situaci existuje několik možných důvodů: jedním z nich je přesvědčení o tom, že v neziskových organizacích pracují pouze ohleduplní, odpovědní a inteligentní lidé, kteří jsou schopni pochopit všechny situace dobrovolníků a připravit veškeré zázemí pro práci dobrovolníků, ačkoli toto nemusí být vždy skutečností, byť je faktem, že

⁴⁶ srov. Dobrovolníci v neziskových organizacích, Průvodce dobrovolnictvím pro neziskové organizace, Gabriel ve škole aj.

vedoucími pracovníky neziskových organizací zabývajících se dobrovolnickou službou jsou lidé s bohatými životními zkušenostmi⁴⁷.

Nicméně mohou nastat situace, kdy organizace nebude schopna dostát smluveným podmínkám, ať už vlastní vinou⁴⁸, či zaviněním třetí osoby, zejména přijímající organizace. V tomto případě bude na dobrovolníkovi, zda se rozhodne vytrvat a přijmout obtíže jakéhokoli druhu jako výzvu k řešení problému, či důvod pro opuštění dobrovolnického programu.

Předpokládáme, že první řešení bude častější a opět se projeví dobrá vůle po překonání obtíží. V případě opačném, tedy pokud se dobrovolník rozhodne opustit program, bude zřejmě na organizaci, aby nesla veškeré náklady, které byly spojené se školením a zaučením dobrovolníka.

Obdobně jako ve všech právních odvětvích bude i v případě dobrovolnické služby nejlepším řešením ukončení vztahu dohoda. Nicméně mohou nastat případy, kdy smírné řešení nebude možné. Proto se domníváme, že i nepříjemná situace nuceného ukončení vztahu dobrovolnické služby by měla být upravena ve smlouvě, čímž by se mohlo předejít alespoň některým rozepřím.

⁴⁷ což nemusí být vždy pravdou

⁴⁸ namátkou jmenujme: problematická kvalita ubytování, stravování, jiný než smluvený druh práce, případně jiné odchýlení od smlouvy

12 Vysílající organizace

Předpokladem pro výkon dobrovolnické služby v režimu zákona o dobrovolnické službě je existence vysílající organizace, která zprostředkovává, případně zajišťuje, výkon dobrovolnické činnosti zájemcům.

Status vysílající organizace může získat pouze právnická osoba, která je dle §6 odst.2 občanským sdružením⁴⁹, obecně prospěšnou společností⁵⁰, církví nebo náboženskou společností nebo církevní právnickou osobou církve nebo náboženské společnosti⁵¹, tedy tzv. neziskovou organizací. Fyzická osoba, případně právnická osoba v jiné právní formě (arg. a contrario) nemůže být vysílající organizací ve smyslu zákona o dobrovolnické službě.

Dalším předpokladem statusu vysílající organizace je akreditace udělená ministerstvem vnitra. V akreditačním řízení musí organizace doložit svoji schopnost provozovat programy a projekty dobrovolnické služby s ohledem na kvalifikační složení svých orgánů, zaměstnanců nebo členů. Též dokládá svoji finanční způsobilost organizovat přípravu a provádění dobrovolnické služby a plnit další povinnosti vyplývající z tohoto zákona. Akreditace se uděluje na dobu 3 let.

„Z ustanovení vyplývá, že stát bude udělenou akreditací garantovat výběr nestátních organizací, způsobilých kvalifikovaně a odpovědně organizovat a zajišťovat dobrovolnickou službu. Organizování a zajišťování této služby, včetně výběru programu, resp. přijímající organizace, však ponechává plně na těchto soukromých subjektech. Udělování akreditace na dobu určitou je odůvodněno snahou zvýšit míru kontroly státních orgánů nad činností vysílajících organizací⁵².“

Pohnutky zákonodárce ke zvýšení právní jistoty třetích osob jsou jistě správné, problematické v tomto bodě se však jeví ustanovení ministerstva

⁴⁹ Zákon 83/1990 Sb. o sdružování občanů

⁵⁰ zákon 247/1995 Sb. o obecně prospěšných společnostech

⁵¹ zákon 3/2002 Sb. zákon o církvích a náboženských společnostech

⁵² Důvodová zpráva k zákonu o dobrovolnické službě

vnitru jako orgánu, který uděluje akreditace vysílajícím organizacím v dobrovolnické službě.

Problematika volby tohoto orgánu státní správy je viditelná zejména tehdy, uvědomíme-li si postavení ministerstva vnitra jako silového ministerstva, které má ve své kompetenci bezpečnost státu a dynamičnost a jistou nezachytitelnost neziskových organizací.

Obdobná situace je však již při samotném vzniku neziskových organizací, kdy registračním orgánem pro občanská sdružení je též ministerstvo vnitra.

Pro srovnání předkládáme pojetí vysílající organizace dle programu Evropské dobrovolné služby⁵³ (European Voluntary Service – EVS). Dle EVS může být vysílající organizací jakákoli nevládní organizace, asociace, místní orgán nebo jakákoli jiná nezisková místní iniciativa. Jde tedy o pojetí podstatně širší než dle zákona o dobrovolnické službě, neboť není stanoven požadavek akreditace ze strany státu. Jde tedy o volnější pojetí. V polském právu není institut vysílající organizace zakotven vůbec. Zákon o veřejně prospěšné činnosti a o dobrovolnictví hovoří pouze o beneficiarovi, který je v postavení přijímající organizace dle českého zákona o dobrovolnické službě.

12. 1 Řízení o udělení akreditace

Akreditace představuje podmínku za níž může organizace vykonávat funkci vysílající organizace ve smyslu zákona o dobrovolnické službě.

Jedná se o správní řízení, které vede ministerstvo vnitra, odbor prevence kriminality, oddělení dobrovolnické služby. Akreditace je udělována na návrh akreditační komise (§6 odst.1 zákona).

Zákon nepředepisuje náležitosti žádosti o udělení akreditace, avšak ministerstvo samo vydalo formulář „Žádost o udělení akreditace vysílající organizaci v oblasti dobrovolnické služby“.

⁵³ srov. Evropská dobrovolná služba, s. 2

Na jedné straně představuje formulář osnovu, která do značné míry je schopna ulehčit práci žadateli, na straně druhé jej svazuje svými požadavky.

Ministerstvo uvádí jako důvod jeho zavedení právě snahu o ulehčení a návod pro žadatelské organizace.

Akreditační komise též vydala Pravidla pro udělování akreditací vysílajícím organizacím v oblasti dobrovolnické služby jako metodickou pomůcku pro vypracování podkladů k akreditačnímu řízení⁵⁴.

Jak již bylo výše zmíněno jedná se o správní řízení dle správního řádu, podle toho vypadají i náležitosti podání, přerušení či zastavení řízení, lhůty pro rozhodnutí i opravné prostředky.

Vzhledem k tomu, že zákon o dobrovolnické službě neobsahuje zvláštní pravidla pro řízení o udělení akreditace, bude na základě §1 odst. 1 správního řádu, použit správní řád.

12. 1. 1 Zahájení správního řízení

Správní řízení je zahájeno dnem doručení žádosti o udělení akreditace vysílající organizaci v oblasti dobrovolnické služby.

Jeho účastníkem bude žadatel o udělení akreditace. Z povahy věci lze dle našeho názoru pouze obtížně dovodit, že by účastníkem řízení byla též jiná osoba, neboť není možné dovodit, že by existovala osoba, která by byla rozhodnutím ve svých právech, právem chráněných zájmech nebo povinnostech přímo dotčena.

Za jistých okolností by bylo představitelné, že se účastníkem řízení o udělení akreditace stane též organizace, která by byla přijímající organizací ve smyslu zákona o dobrovolnické službě. Co se týká formy podání, kterým se zahajuje řízení, není stanovena závazná forma⁵⁵, je tedy možné, aby žadatel předložil své podání, které pak bude posuzováno

⁵⁴ Žádost o udělení akreditace vysílající organizaci v oblasti dobrovolnické služby a Pravidla pro udělování akreditací vysílajícím organizacím v oblasti dobrovolnické služby jsou uvedeny jako přílohy této práce

z hlediska pravidel pro udělování akreditací vysílajícím organizacím v oblasti dobrovolnické služby. Pokud bude zjištěn nedostatek v podání, bude řízení přerušeno a podatel vyzván k doplnění.

Pro zjednodušení a snazší postup v řízení bude však vhodné vycházet z formuláře Žádost o udělení akreditace vysílající organizaci v oblasti dobrovolnické služby, kterou ministerstvo nabízí na svých stránkách www.mvcr.cz

12. 1. 2 Lhůty

Dle správního řádu jsou stanoveny lhůty pro vydání rozhodnutí ve věci udělení akreditace pro dobrovolnickou službu.

Vzhledem k §49 správního řádu „nestanoví-li zvláštní právní předpis jinak, je správní orgán povinen rozhodnout ve věci do 30 dnů od zahájení řízení; ve zvláště složitých případech rozhodne nejdéle do 60 dnů;“

Dle tohoto ustanovení lze považovat vnitřní předpisy ministerstva vnitra o tom, že rozhodnutí se vydávají do 60 dnů od zahájení řízení za nezávazné, a lépe by odpovídalo povaze věci jejich vydávání v obecné, nikoli prodloužené, lhůtě 30 dnů. Přesto lze pochopit i vydávání rozhodnutí do 60 dnů, neboť komise pro malý nápad žádostí o akreditaci zřejmě nezasedá každý měsíc.

Další lhůty mohou být stanoveny ministerstvem v případě, že žádost neobsahuje veškeré podklady pro rozhodnutí, tj. jsou neúplné, nejasné.

Po tomto zjištění ministerstvo přeruší řízení a vyžádá odstranění nedostatků podání, zároveň stanoví přiměřenou lhůtu pro toto odstranění.

Řízení bude probíhat převážně v písemné formě, ale vyloučeno není ani ústní jednání, z něhož bude proveden zápis do protokolu.

Lhůty pro podání žádosti o akreditaci nejsou stanoveny, to znamená, že je možné podávat žádosti kdykoli, na rozdíl například od ustanovení o dotacích na podporu dobrovolnictví, které též poskytuje ministerstvo, kde

⁵⁵ Pravidla pro udělování akreditací vysílajícím organizacím v oblasti dobrovolnické služby nejsou obecně závazným předpisem, nýbrž pouze interní normativní instrukcí, která zavazuje toliko akreditační komisi a ministerstvo samotné

jsou dle usnesení vlády stanoveny uzávěrky pro přihlášky pro poskytování dotací⁵⁶.

12. 1. 3 Akreditační komise

Je zřízena jako poradní orgán ministerstva, jejími členy jsou po 1 zástupci Ministerstva zahraničních věcí, Ministerstva školství, mládeže a tělovýchovy, Ministerstva vnitra, Ministerstva práce a sociálních věcí, Ministerstva životního prostředí, Ministerstva zdravotnictví, Ministerstva kultury, Ministerstva financí, Rady vlády pro nestátní neziskové organizace.

Akreditační komise byla zřízena pokynem ministra vnitra č. 18 ze dne 14. března 2003, kterým se zřizuje akreditační komise pro oblast dobrovolnické služby⁵⁷.

Ministerstvo je dále povinno na základě §6 odst. 3 vést seznam vysílajících organizací, kterým udělilo akreditaci. Tento seznam je veřejným seznamem přístupným elektronicky. Jeho součástí je i vymezení jednotlivých druhů dobrovolnické služby a jejich zaměření, jejichž organizování a zajišťování vysílající organizace provádí.

Jedná se v tomto případě opět o opatření, která má zajistit informovanost veřejnosti a jistotu třetích osob. Seznam je přístupný na stránkách ministerstva vnitra www.mvcr.cz

Ke konci října 2003 byla akreditace udělena celkem 9 organizacím.⁵⁸

⁵⁶ usnesení vlády 114 ze dne 7. února 2001 o zásadách vlády pro poskytování dotací ze státního rozpočtu České republiky nestátním neziskovým organizacím ústředními orgány státní správy, též R. Jiránek, s.6

⁵⁷ příloha

⁵⁸ srov. R. Jiránek s.5: Hestia – národní dobrovolnické centrum Praha (programy „Pět P“ a „Dobrovolníci v nemocnicích“), Sdružení pro aktivní odpočinek a integraci postižených Praha (pomoc zdravotně postiženým osobám a pomoc při péči o děti, mládež a rodiny v jejich volném čase), Totem Plzeň (pomoc osobám sociálně slabým, zdravotně postiženým, seniorům, pomoc při péči o děti, mládež a rodiny v jejich volném čase, při ochraně a zlepšování životního prostředí a při péči o zachování kulturního dědictví), Inkano Písek (program „Dobrovolníci v nemocnicích“), Středisko náhradní rodinné péče Praha (projekty „Peníze pro život“ a „Kmotři při dětských domovech“), Slezská Diakonie Český Těšín (program „Dobrovolníci v nemocnicích“), Dobrovolnické centrum Ústí nad Labem (program „Pět P“), Středisko křesťanské pomoci Pardubice (projekt „Dobrovolníci v azylovém domě pro ženy“) a Diecézní charita Brno (programy „Služby poskytované dobrovolníky klientům sociálních a zdravotnických zařízení Diecézní charity Brno“ a „Dobrovolníci v rámci

Zveřejňování seznamu akreditovaných vysílajících organizací ze strany ministerstva odpovídá povinnost vysílajících organizací vhodným způsobem zveřejňovat roční výroční zprávy o své činnosti nejpozději do 30. června následujícího kalendářního roku. V praxi toto nebude činit pravděpodobně větší problémy, neboť vysílající organizace jsou často příjemci dotací ze státního rozpočtu, s čímž je spojena povinnost předkládat výroční zprávu, jejíž součástí je i finanční zpráva, obvykle ke konci května.

12. 2 Povinnosti vysílající organizace ve vztahu k dobrovolníkovi

Uzavření pojistné smlouvy
Sjednání zdravotního pojištění dobrovolníka
Zajištění řádného ubytování ve zdravotně nezávadném prostředí
Výkon dobrovolnické služby v podmínkách neohrožujících život a zdraví dobrovolníka
Uzavření smlouvy s dobrovolníkem
S dobrovolníkem mladším 18 let sjednání pouze takového výkonu dobrovolnické služby, který je přiměřený anatomickým, fyziologickým a psychickým zvláštnostem jeho věku, též nesmí být vystaven zvýšenému nebezpečí úrazu nebo jinému poškození zdraví
Zákaz diskriminace při výběru dobrovolníků.

➔ Uzavření pojistné smlouvy

V zákoně je stanoveno několik druhů odpovědnosti, na něž je organizace povinna sjednat pojištění. Jedná se o:

- odpovědnost za škodu, kterou způsobí dobrovolník
- na majetku

sbírkových a charitativních akcí pro znevýhodněné skupiny obyvatel, které jsou uživateli služeb Diecézní charity Brno”).

- na zdraví
- odpovědnost za škodu, která bude způsobena dobrovolníkovi
- na majetku
- na zdraví

Uzavření pojistné smlouvy je jedním z ochranných prvků, který chrání strany vztahu dobrovolnické služby. Jedná se velmi specifický druh pojištění, který je poskytován v současné době pouze Hasičskou vzájemnou pojišťovnou. Smlouva uzavřená mezi Hasičskou vzájemnou pojišťovnou a Národním dobrovolnickým centrem Hestia je součástí přiložené dokumentace.

➔ Sjednání zdravotní pojištění dobrovolníka

⇒ dle povahy dobrovolnické služby a podmínek státu, kde bude dobrovolnická služba vykonávána, neplatí tedy pro Českou republiku, kde je dobrovolník v rámci dobrovolnické služby účasten zdravotního pojištění a plátcem pojistného je stát

Sjednání zdravotního pojištění se týká dobrovolnické služby, která bude vykonávána v zahraničí, neboť při výkonu v České republice je dobrovolník účasten zdravotního pojištění ze zákona a plátcem je stát za předpokladu, že dobrovolník není účastníkem zdravotního pojištění z jiného titulu, tzn. například jako student, zaměstnanec nebo OSVČ

➔ Zajištění řádného ubytování ve zdravotně nezávadném prostředí

➔ Výkon dobrovolnické služby v podmínkách neohrožujících život a zdraví dobrovolníka

Obojí v závislosti na povaze dobrovolnické služby

Obě předchozí povinnosti vysílající organizace spole úzce souvisí. Jejich základ spočívá v Listině základních práv a svobod, v člancích 28, 31 a 35. Článek 28 upravuje právo na spravedlivou odměnu při práci a na příznivé pracovní prostředí. Pro případ dobrovolnické služby je beze sporu zachováno právo na příznivé pracovní prostředí, přičemž není v rozporu

s ustanovením článku 28, že dobrovolník nedostává za svou práci odměnu ve smyslu pracovněprávních předpisů potažmo článku 28 Listiny.

Článek 31 stanoví právo každého na ochranu zdraví, což úzce souvisí s právem na příznivé pracovní prostředí a s právem na ubytování v nezávadném prostředí, jak vyplývá ze zákona o dobrovolnické službě.

Článek 35 upravuje právo na příznivé životní prostředí. Tento „ekologický“ článek do značné míry koresponduje s celou myšlenkou dobrovolnictví, neboť jedním z přínosů, plynoucím z funkcí dobrovolnictví je právě utváření příznivého životního prostředí, nejen ve smyslu biologickém, ale i ve smyslu sociálním. Na druhé straně při výkonu dobrovolnické služby vzniká na straně dobrovolníka právo na nezávadné a život neohrožující prostředí.

➔ Uzavření smlouvy s dobrovolníkem dle §5, pokud se jedná o dobrovolníka mladšího 18 let pak s písemným a úředně ověřeným souhlasem jeho zákonných zástupců

➔ S dobrovolníkem mladším 18 let sjednání pouze takového výkonu dobrovolnické služby, který je přiměřený anatomickým, fyziologickým a psychickým zvláštnostem jeho věku, též nesmí být vystaven zvýšenému nebezpečí úrazu nebo jinému poškození zdraví

O povinnosti organizace vyžadovat písemný ověřený souhlas zákonných zástupců bylo pojednáno v kapitole týkající se způsobilosti k právním úkonům týkajících se dobrovolnické služby.

Povinnost vyplývá též z principu opatrnosti a ochrany, který je nutno vzhledem k psychologickým a tělesným charakteristikám této věkové skupiny.

➔ Zákaz diskriminace při výběru dobrovolníků.

Zákaz diskriminace se objevuje jako obecný právní princip, který prostupuje celým fenoménem dobrovolnictví. Rubem zákazu diskriminace je povinnost rozlišovat, pokud existují relevantní rozdíly, které jsou schopny ovlivnit výkon dobrovolnické služby, případně ohrozit samotného dobrovolníka.

12. 3 Vztah vysílající a přijímající organizace

Dalším předpokladem vzniku vztahu dobrovolnické služby je existence vztahu mezi vysílající a přijímající organizací.

Mezi povinnostmi vysílající organizace nebyla zatím zmíněna povinnost stanovená v §7, uzavřít smlouvu s přijímající organizací.

Smlouva mezi vysílající a přijímající organizací je do značné míry východiskem pro uzavírání dobrovolnického kontraktu mezi dobrovolníkem a vysílající organizací. Argumentem pro tento postup je ustanovení §7 odst.1, *organizace uzavře před vysláním dobrovolníka na místo jeho působení písemnou smlouvu s přijímající organizací.* Z ustanovení též vyplývá písemná forma tohoto úkonu.

Obsah smlouvy mezi vysílající a přijímající organizací je dán charakterem činnosti, kterou bude dobrovolník v rámci své dobrovolnické služby vykonávat.

Zejména pak obsahem smlouvy dle zákona bude:

předmět a dobu výkonu dobrovolnické služby

způsob ubytování a stravování dobrovolníků

jejich vybavení pracovními prostředky a osobními ochrannými pracovními prostředky

způsob ověřování průběhu dobrovolnické služby vysílající organizací (supervize)

Součástí smlouvy mezi vysílající a přijímající organizací musí být:

ujednání

⇒ o povinnosti přijímající organizace informovat vysílající organizaci o rizicích, která mohou ohrozit život nebo zdraví dobrovolníka, vzniklých v průběhu výkonu dobrovolnické služby,

⇒ o povinnosti přijmout neprodleně opatření, která tato rizika vyloučí, a v případě neodstranitelných rizik omezí.

12. 4 Obsah smlouvy

Obsah smlouvy mezi vysílající a přijímající organizací představuje dvě skupiny ustanovení

⇒ povinnosti přijímající organizace vůči dobrovolníkovi, garantem je vysílající organizace, neboť tyto povinnosti jsou též obsaženy v dobrovolnickém kontraktu. Nedodržení podmínek smluvených mezi dobrovolníkem a vysílající organizací by mohlo vést až k přerušení spolupráce, což je nevýhodné zejména pro přijímající organizaci, ale i organizaci vysílající představuje takové jednání ohrožení její pověsti a dobrého jména

✓ předmět a dobu výkonu dobrovolnické služby

✓ způsob ubytování a stravování dobrovolníků

✓ vybavení dobrovolníků pracovními prostředky a osobními ochrannými pracovními prostředky

⇒ povinnosti vůči vysílající organizaci

✓ ohlašovací a prevenční povinnost a povinnost učinit neprodleně opatření v případě vzniku rizika

✓ sjednání způsobu ověřování průběhu dobrovolnické služby vysílající organizací (supervize)

13 Přijímající organizace

Na rozdíl od vysílajících organizací, u nichž je stanovena právní forma a podmínka akreditace ministerstva vnitra, je u přijímající organizace stanovena jediná podmínka, *přijímající organizace nesmí využívat dobrovolníky k činnosti, které by jinak u přijímající organizace vykonávali osoby v pracovněprávním vztahu, služebním nebo členském poměru, anebo byly zajišťovány jinými osobami v rámci jejich podnikání.*

Poměrně komplikované ustanovení má jediný cíl, vyjádřit, že dobrovolníci nejsou levnou pracovní silou, ale jejich přínos musí být oproti zaměstnancům „něco navíc“ ve vztahu vůči klientům, či společnosti. Jedná se zde, zejména v oblasti sociálních služeb, o posun z orientace na výkon k orientaci na samotný proces, kdy není důležité vykonat určité množství práce, ale být nablízku, naslouchat.

Z tohoto vyplývá i typ organizací, s nimiž jsou uzavírány smlouvy a jimž jsou zprostředkováni, respektive získáni, dobrovolníci.

Pravděpodobně se bude jednat opět o občanská sdružení, obecně prospěšné společnosti. Možné též je, aby příjemcem byly státní orgány, organizační složky státu, orgány a organizační složky územních samosprávných celků.

Dle dikce zákona však nemohou být organizací vysílající, toto postavení je svěřeno pouze organizacím v právní formě občanského sdružení nebo obecně prospěšné společnosti, církví nebo náboženskou společností nebo církevní právnickou osobou církve nebo náboženské společnosti.

Státní orgány, organizační složky státu, orgány a organizační složky územních samosprávných celků však mohou být zprostředkovateli mezi vysílající organizací se sídlem v České republice a přijímající organizací. Zmíněné zprostředkování se týká především dobrovolnické služby, kde je přijímající organizací zahraniční subjekt.

Ve smyslu článku 2 odst. 3 Listiny základních práv a svobod, je možné, aby přijímající organizací ve smyslu zákona o dobrovolnické službě byla

těž fyzická osoba, pokud je schopná dostát závazkům jí plynoucím ze smlouvy⁵⁹

Další možností je, že přijímající osobou bude též podnikatelský subjekt ve smyslu obchodního zákoníku⁶⁰, například akciová společnost, případně společnost s ručením omezeným provozující nemocnici.

Zde však bude problematické dokazovat, že se nejedná o činnost, při níž je nahrazována práce zaměstnanců. V takovém případě bude vhodnější, pokud přijímající organizací nebude přímo nemocnice, ale nezisková organizace⁶¹ jako koordinátor, nebo přímo organizace vysílající.

⁵⁹ Smlouva mezi přijímající a vysílající organizací

⁶⁰ §2 odst. 2 Obchodního zákoníku, podnikatel dle formy

⁶¹ odlišná od organizace vysílající

14 Odpovědnost dobrovolníka

Na úvod kapitoly o odpovědnosti dobrovolníka je třeba předeslat, že se nejedná pouze o odpovědnost právní, ale též o odpovědnost sociální a morální. Dobrovolnictví je svým charakterem neuchopitelné a největší díl odpovědnosti leží na dobrovolníkovi samotném, není možné mu nařídit, přikázat, proto je třeba věnovat velkou pozornost preventivnímu opatření, tj. výběru dobrovolníka a v případě zásadních neshod urychleně jej propustit.

Vzhledem k charakteru této práce se však budeme zaměřovat na odpovědnost právní.

Dle ustanovení zákona dobrovolník odpovídá pouze za škodu způsobenou úmyslně. Jedná se tedy o odpovědnost subjektivní, která nemůže být rozšířena v neprospěch dobrovolníka. Je nutné zavinění ve formě úmyslu, ke vzniku odpovědnosti nestačí pouhá nedbalost. Obdobně se domníváme, že je proti zákonu sjednávat s dobrovolníkem hmotnou odpovědnost, protože tímto způsobem by se z odpovědnosti subjektivní stala odpovědnost objektivní, tedy z odpovědnosti za jednání odpovědnost za výsledek.

Odpovědnost dobrovolníka je navíc kryta pojištěním, které je vysílající organizace povinna sjednat před vysláním dobrovolníka k činnosti.

Předmětem tohoto pojištění je:

- odpovědnost za škodu, kterou způsobí dobrovolník
 - na majetku
 - na zdraví
- odpovědnost za škodu, která bude způsobena dobrovolníkovi
 - na majetku
 - na zdraví

Jako příloha této práce je připojena pojistná smlouva mezi občanským sdružením Hestia a Hasičskou vzájemnou pojišťovnou. Dle rozboru však tato smlouva neodpovídá plně zákonným požadavkům, které jsou stanoveny v zákoně. Smlouva totiž nepokrývá odpovědnost za škodu na

majetku dobrovolníka. Přesto ji ministerstvo uznalo jako vyhovující, protože odpovídající produkt, tedy pokrývající i škodu na majetku dobrovolníka žádná pojišťovna v současné době neposkytuje⁶².

Vysílající organizace mohou sjednat pojistnou smlouvu prostřednictvím Národního dobrovolnického centra Hestia⁶³.

14. 1 Odpovědnost za škodu na zdraví

Důležitý aspekt odpovědnosti ve vztahu dobrovolnické služby tvoří odpovědnost vůči dobrovolníkovi. Tedy odpovědnost organizace za škodu, která vznikne dobrovolníkovi na zdraví a na majetku.

Základním problémem v této oblasti je, zda se jedná o odpovědnost dle občanského zákoníku, nebo dle zákoníku práce.

Pro tvrzení, že tato odpovědnost je v režimu občanskoprávním mluví fakt, že celý vztah dobrovolnické služby je vztahem občanskoprávním. Ministerstvo vnitra⁶⁴ argumentuje dle § 2 odst. 2 a § 3 odst. 3 zákona o dobrovolnické službě, že se jedná o odpovědnost v režimu občanského zákoníka. Dle našeho výkladu je použitá interpretace těchto ustanovení nesprávná, neboť je v nich uvedeno, že vztah dobrovolnické služby nemůže platně existovat ve vztahu k jednomu subjektu vedle pracovněprávního vztahu. Tato odlišnost je nezpochybnitelná a není proti ní námitek.

Pro tvrzení, že odpovědnost je v režimu zákoníku práce hovoří, jakým způsobem je v § 7 odst. 1 zákona o dobrovolnické službě formulována povinnost vysílající organizace sjednat pojištění dobrovolníků⁶⁵. Vysílající organizace je povinna uzavřít před vysláním dobrovolníka k výkonu dobrovolnické služby pojistnou smlouvu kryjící odpovědnost za škodu

⁶² Srov. Tošner Informace o pojištění dobrovolníků prostřednictvím HESTIA-NDC, s.2

⁶³ dle smlouvy jsou pojištěnými: Fyzické osoby - všichni dobrovolníci činní v rámci organizace pojistníka či v jakékoliv ze smluvních organizací pojistníka. Za dobrovolníka se považuje osoba pověřená výkonem této funkce v souladu s vnitřními předpisy organizace pojistníka či příslušné smluvní organizace pojistníka

⁶⁴ Jiránek: elektronická pošta z 1. března 2004, v příloze

⁶⁵ Vysílající organizace je povinna uzavřít před vysláním dobrovolníka k výkonu dobrovolnické služby pojistnou smlouvu kryjící odpovědnost za škodu na majetku nebo na zdraví, kterou dobrovolník při výkonu dobrovolnické služby způsobí sám nebo mu bude při výkonu dobrovolnické služby způsobena

na majetku nebo na zdraví, kterou dobrovolník při výkonu dobrovolnické služby způsobí sám nebo mu bude při výkonu dobrovolnické služby způsobena. Použitá formulace silně napovídá o použití režimu odpovědnosti dle zákoníku práce, neboť pokud existuje povinnost sjednat pojištění kryjící odpovědnost za škodu na majetku nebo na zdraví, kterou dobrovolník způsobí sám nebo mu bude při výkonu dobrovolnické služby způsobena, existuje v tom případě i odpovědnost vysílající organizace⁶⁶. V případě, že by tato odpovědnost vysílající organizace neexistovala, nebylo by nutné sjednávat pojištění pro tyto případy. Uvážíme-li jednotlivé typy odpovědnosti podle občanského zákoníku, žádný neposkytuje potřebnou jistotu dobrovolníkovi pro případy vzniku škody. Zejména se to týká škody na zdraví. V režimu dle občanského zákoníku by bylo nutné dokazovat zavinění vysílající organizace, resp. přijímající, což v některých případech může způsobit nemalé problémy. Pro případ, že by odpovědnost ve vztahu dobrovolnické byla posuzována jako odpovědnost za škodu způsobenou provozní činností, tedy odpovědnost objektivní, je přesto dobrovolník z hlediska odpovědnosti za škodu na zdraví v postavení slabším než je zaměstnanec.

To lze poměrně snadno demonstrovat na příkladu, který uvádí na svých internetových stránkách ministerstvo vnitra: dobrovolník je při procházce s klientem domova důchodců na procházce během níž ho porazí auto. Ministerstvo uvádí, že v tomto případě není dána odpovědnost žádné organizace, vysílající ani přijímající. Předložený případ je pro dobrovolníka velmi nepříznivý, protože se musí sám domáhat náhrady škody proti řidiči. Obdobným případem z nemocnice je situace, kdy dobrovolník uklouzne na chodbě v rozlitém čaji, který tam někdo z pacientů rozlil. Dokázat v tomto případě porušení předpisů a zavinění je nemožné. Dobrovolník se v tomto případě nedomůže náhrady škody, navíc bude v pracovní neschopnosti.

⁶⁶ srov. § 190 odst. 1 ZP: Došlo-li u zaměstnance při plnění pracovních úkolů nebo v přímé souvislosti s ním k poškození na zdraví nebo k jeho smrti úrazem (pracovní úraz), odpovídá za škodu tím vzniklou zaměstnavatel, u něhož byl zaměstnanec v době úrazu v pracovním poměru.

Pokud by byla dána v režimu podle občanského zákoníku odpovědnost objektivní, tedy za škodu, která vznikla v důsledku provozní činnosti, bude situace příznivější, nikoli však srovnatelná se situací, kdy by byla odpovědnost posuzována dle zákoníku práce.

15 Srovnání dobrovolnické služby s civilní službou

V souvislosti s dobrovolnickou službou je veřejnost nucena konfrontovat dosud neznámý jev dobrovolnické služby se známou civilní službou, která se během své desetileté existence v českém právním řádu poměrně silně zachytila v povědomí.

Při jejich srovnání se ovšem často zapomíná na podstatné rozdíly mezi těmito dvěma instituty.

Na jedné straně představuje civilní služba náhradu za povinnost vojenské činné služby. Odkaz na tuto povinnost nalézáme již v LZPS. Zákaz výkonu nucené práce se nevztahuje na vojenskou službu nebo jinou službu stanovenou zákonem namísto povinné vojenské služby, tj. civilní službu.

Smyslu dobrovolnické služby odporuje možnost přinutit dobrovolníka k určité práci. V tomto aspektu spatřujeme základní a zásadní rozdíl mezi civilní službou a dobrovolnickou službou. Rozdíl mezi vztahem dobrovolnické služby a civilní službou zvláště vynikne zejména, uvažíme – li metodu právní regulace těchto právních institutů.

V případě civilní služby se jedná o typický vertikální veřejnoprávní vztah, kde stát se nachází v pozici veřejné moci, která je oprávněna jednostranným rozhodnutím založit vztah civilní služby – ačkoli i zde fakticky dochází k dohodám, zejména při umisťování osob pro výkon civilní služby. Osoba při výkonu civilní služby má podrobně stanoveny povinnosti případně zákazy.

⇒ osobní výkon příkázané činnosti

⇒ zákaz opustit obec bez souhlasu

⇒ zákaz výdělečné činnosti

Naproti tomu v případě dobrovolnické služby se jedná o vztah ryze soukromoprávní, v němž vystupují rovnoprávné subjekty. Uplatňuje se v plné míře autonomie vůle⁶⁷, kdy dobrovolník může rozhodnout, zda vůbec bude své síly nabízet, případně komu. Dále může svou vůlí ovlivňovat smluvní podmínky pro výkon své dobrovolné služby.

⁶⁷ Fiala, Občanské právo

Další rozdíl, především z hlediska práva je v důvodu vzniku. V případě civilní služby se jedná svým způsobem o sankci za skutečnost, že odmítl vykonávat vojenskou činnou službu z důvodu svědomí nebo náboženského vyznání. U dobrovolnické služby se jedná o rozhodnutí příslušné osoby, že se uvolí k tomuto výkonu.

Při plánovaném ukončení povinné vojenské služby by měly, dle některých názorů, osoby při výkonu náhradní vojenské služby nahradit dobrovolníci. Tato na první pohled elegantní náhrada však naráží na potíže vymezené výše.

Dobrovolníci mohou tzv. „civilkáře“ nahradit, ale pouze omezeně. Rozbor situace vystihuje Novotný⁶⁸:

V zápětí uvádí příklady, kdy mohou dobrovolníci nahradit osoby při výkonu civilní služby téměř v plném rozsahu:

- společník klientů,
- volnočasové aktivity klientů (kluby a kroužky),
- internetové a počítačové služby,
- osobní asistence (omezeně),
- recepční služby (omezeně) atd.

⁶⁸ Průvodce dobrovolnictvím pro neziskové organizace, s. 24

	Civilní služba	Dobrovolník
„Pracovní“ doba	Běžná 8 hodin, lze nařídit víkendy a noční služby.	Po domluvě s dobrovolníkem, např. 3 hodiny týdně nebo 1 víkend za 2 měsíce
Náplň práce	Pomocné práce, nepopulární a málo ceněné činnosti (úklid WC...)	Činnost dle domluvy a zájmu dobrovolníka, většinou jde o nějakým způsobem zajímavé činnosti (hraní s dětmi, společník seniorů, technicky zajímavé činnosti), může to být i fyzická práce jako „kompenzace“ zaměstnání i odborná činnost (příprava www stránek) apod.
Pracovní povinnosti	Práci lze civilkáři nařídit!	Věcí dohody, dobrovolník je povinen dělat jen to, co si domluvil v náplni činnosti. Nelze ho využívat na jiné, především pomocné, aktivity (bez jeho svolení).
Proč je v organizaci?	Má to nařízeno, plní si povinnost.	Protože ho její aktivity a dobrovolnická činnost v ní zajímá. Je zde dobrovolně a ze své svobodné vůle.
Motivace civilkáře a dobrovolníka	Přísně vzato nemusí být motivován, je nucen příslušným zákonem	Přichází ze své svobodné vůle a tu musíme cítit a spolu s ním hledat v čem nám může pomoci.

Dobrovolnická služba tedy není řešením pro zařízení, případně organizace, kde velkou část nepopulární práce vykonávali osoby při výkonu civilní služby, protože dobrovolníkovi nelze práci jednoduše nařídít.

Velmi zajímavé se jeví názory samotných pracovníků ve zdravotnictví, případně klientů zdravotnických zařízení na otázku, zda jsou dobrovolníci schopni nahradit osoby na civilní službě. Výsledky tohoto průzkumu byly uveřejněny na internetových stránkách www.dobrovolnik.cz

Z výše uvedeného vyplývá, že organizace budou muset zvolit jinou cestu, jakým způsobem se případně spojit s dobrovolníky a to nejlépe tím, že předvedou, jaký smysl a výsledek má jejich práce. Neboť jedním z motivačních prvků dobrovolnictví je právě ono vědomí potřeby.

16 Dobrovolnická služba ve vztahu sociálního zabezpečení

Důležitým aspektem zákona o dobrovolnické službě jsou ustanovení o návaznosti na systém sociálního zabezpečení. Obdobné požadavky na zajištění při výkonu dobrovolnické služby prostřednictvím sítě sociálního zabezpečení se vyskytují jak v mezinárodních dokumentech⁶⁹, tak v dokumentech Evropských společenství⁷⁰, byť se jedná o právně nezávazné dokumenty.

Zákon o dobrovolnické službě obsahuje ustanovení o sociálním zabezpečení, která vyhovují kladeným požadavkům.

Stát se tímto způsobem snaží poskytnout výhodu osobám při výkonu dobrovolnické služby. Působení tohoto motivačního faktoru je ovšem diskutabilní, neboť se jedná o velmi omezené možnosti jeho užití.

- 1) dopadá pouze na osoby při výkonu dobrovolnické služby, nikoli na osoby, které jsou dobrovolníky mimo rámec zákona
- 2) zdravotní pojištění se uzavírá v případě, že dobrovolník působí déle než 20 hodin týdně a není pojištěn z jiného titulu (§ 7 odst.1 zákona 48/1997 Sb.)⁷¹
- 3) důchodové pojištění je možné uzavřít pouze v případě, že se jedná o výkon dobrovolnické služby dlouhodobé s rozsahem větším než 20 hodin týdně, navíc je nutné sjednávat, tedy podat přihlášku, nevzniká ze zákona

Hraniční doba výkonu dobrovolnické služby během týdne je stanovena na 20 hodin. Dle důvodové zprávy se jedná o použití délky pracovní doby dle zákoníku práce, tato doba byla pro dobrovolnickou službu zkrácena na polovinu.

Slouží jako ochrana před zneužíváním systému sociálního zabezpečení.

Významným momentem je i fakt, že zdravotní pojištění z titulu výkonu dobrovolnické služby je subsidiární vůči všem ostatním titulům zdravotního pojištění. Tedy pokud bude dobrovolník zároveň studentem bude platit stát zdravotní pojištění z toho titulu, pokud bude dobrovolník zaměstnancem,

⁶⁹ Deklarace dobrovolnictví

případně osobou samostatně výdělečně činnou, bude platit zdravotní pojištění z toho titulu.

V oblasti důchodového pojištění je významné, že doba výkonu dobrovolnické služby se počítá jako doba pojištění. Vše za předpokladu, že dobrovolník podal přihlášku k fakultativnímu důchodovému pojištění⁷¹ a ujednání o důchodovém pojištění bylo součástí dobrovolnického kontraktu mezi vysílající organizací a dobrovolníkem.

Celkový význam vztahu návaznosti dobrovolnické služby na systém sociálního zabezpečení je ve skutečnosti velmi malý, protože málokterý dobrovolník bude schopen dostát všem výše zmíněným podmínkám. V kontextu dokumentů o dobrovolnictví je zde učiněn náznak o zahrnutí dobrovolníků do sítě sociálního zabezpečení, avšak konečný efekt, domnívám se, nebude v praxi velký.

⁷⁰ Doporučení Rady (85/308/EEC) o sociálním zabezpečení dobrovolných pracovníků

⁷¹ §6 zákona 155/1995 Sb.

17 Financování dobrovolnické služby

Přestože fenomén dobrovolnictví jako takový směřuje odlišným směrem, než je obvyklé, tj. odvrací se od hodnot uznávaných dnešní společností, například peněz, není možné, aby dobrovolnická služba existovala bez náležitého finančního zabezpečení, které též poskytuje zázemí pro dobrovolnictví. Stručně řečeno, dle metodiky⁷² „není dobrovolnictví zadarmo“. Veškeré činnosti musí být řádně zajištěny i po finanční stránce, aby dobrovolnictví nebylo amatérismem⁷³.

Financování dobrovolnictví je možné z několika zdrojů:

primárním zdrojem, vzhledem k podstatě dobrovolnictví, je financování ze soukromých zdrojů, při širším pojetí lze do tohoto rámce vztáhnout i dárcovství. Jedná se v tomto smyslu o financování ze zdrojů jednotlivců, případně soukromých právnických osob, ať již podnikatelských nebo neziskových, zejména nadací.

sekundárním zdrojem je financování z rozpočtů veřejné správy, jedná se o financování konkrétních projektů neziskových organizací z prostředků státní správy, územních samospráv, perspektivně pak z prostředků Evropské Unie.

Terciárním zdrojem financování dobrovolnictví jsou přímé příspěvky na dobrovolnickou službu, respektive na určité výdaje spojené s dobrovolnickou službou, dle § 11 zákona o dobrovolnické službě.

Jedná se o částečné krytí:

- a) pojistného placeného na základě pojistné smlouvy uzavřené vysílající organizací podle § 7 odst. 1,
- b) části výdajů spojených s evidencí dobrovolníků, s jejich přípravou pro výkon dobrovolnické služby a se zajišťováním výkonu dobrovolnické služby,
- c) pojistného na důchodové pojištění placeného podle § 5 odst. 3 za dobrovolníka, a to ve výši pojistného stanoveného z minimálního vyměřovacího základu, pokud je dlouhodobá dobrovolnická služba

⁷² Cit. Průvodce dobrovolnictvím pro neziskové organizace, s. 4

vykonávána alespoň v rozsahu překračujícím v průměru 20 hodin v kalendářním týdnu.

Ad a)

Jedná se o pojištění, které musí uzavřít vysílající organizace na krytí odpovědnosti na vznik škody klientům a dobrovolníkům na zdraví a majetku. Odpovědnosti jsou věnovány příslušné partie této práce. Úhrada z dotace je možná dle dikce zákona v plné výši.

Ad b)

Prostředky je možné použít na částečné krytí:

- ⇒ části nákladů na evidenci dobrovolníků
- ⇒ části nákladů na přípravu dobrovolníků na výkon jejich činnosti
- ⇒ části nákladů spojených se zajišťováním výkonu dobrovolnické služby

Prostředky poskytnuté dle písmene b) je nutné kofinancovat ze strany organizace. Prostředky na spoluúčast je třeba získat z jiných zdrojů. Přitom je třeba dbát přípustného podílu státního rozpočtu na financování aktivit⁷⁴, které jsou stanoveny pro případné další zdroje.

Ad c)

Pro případ dobrovolnické služby vykonávané ve větším rozsahu než 20 hodin týdně, kdy je pro uplatnění nutné uzavřít smlouvu k účasti na důchodovém pojištění dle zákona č. 155/1995 Sb.

Pro financování dobrovolnické služby dle § 11 odst.1 je nutné vydat podrobná pravidla pro poskytování dotací, neboť v současné době nejsou.

Problematika tohoto zdroje financování spočívá v tom, že jde o nenárokové plnění ze strany ministerstva. Příspěvky poskytuje ministerstvo vnitra na základě podaných žádostí, což vyžaduje každoroční podrobné zpracování projektové dokumentace.

⁷³ srov. Průvodce dobrovolnictvím pro neziskové organizace, s. 4

⁷⁴ Například pro projekty, na něž byla poskytnuta dotace MŠMT, platí maximální účast státního rozpočtu na financování projektu ve výši 70% celkových nákladů

18 Supervize a kontrola

Stejně jako každý právní vztah vyžaduje i vztah dobrovolnické služby kontrolu, jíž je zajišťována odpovídající kvalita poskytovaných služeb. Zároveň jsou tímto sami dobrovolníci vedeni ke zvyšování své kvalifikace, již při výkonu dobrovolnické služby získávají. Přitom supervize není závislá pouze na existenci dobrovolnického vztahu dle zákona o dobrovolnické službě.

Kontrola se v rámci zákona o dobrovolnické službě vyskytuje ve dvou rovinách.

První z nich je vztah kontroly a řízení mezi organizací a dobrovolníkem, která je kryta vztahem supervize. Druhá pak představuje vztah kontroly, kterou vykonává ministerstvo vůči vysílajícím organizacím.

Pro správné provádění činností v rámci dobrovolnické služby je nutné zajistit supervizi⁷⁵, která bude dohlížet na podmínky, v nichž dobrovolníci svoji práci vykonávají, případně též, zda dobrovolníci odvádějí svoji práci kvalitně v souladu s potřebami klientů a podle příslušných předpisů. Dle etymologického výkladu se jedná o vztah kontroly a dozoru, což je do jisté míry v rozporu s dobrovolnictvím. Skutečnou náplní vztahu supervize v rámci dobrovolnictví by mělo být spíše vedení, neformální rada, poskytnutí zpětné vazby, poskytnutí opory⁷⁶.

18. 1 Právní aspekty supervize

V § 8 odst. 1 zákona je stanovena povinnost dohodnout způsob ověřování průběhu dobrovolnické služby vysílající organizací za účelem kontroly dodržování smlouvy a hodnocení práce dobrovolníků. Pro funkční vztah dobrovolnické služby je však třeba dohodnout mnohem víc. Zde ovšem můžeme narazit na problém, k čemu je supervizor oprávněn a kde by již překračoval svoje kompetence⁷⁷.

⁷⁵ cit. Matoušek, s. 351: supervize je definována jako: vzdělávací proces, v němž osoba vybavená určitými znalostmi a dovednostmi (supervizor) přijímá odpovědnost za výcvik osoby, která je vybavena méně (supervizant)

⁷⁶ srov. Matoušek, s. 360

⁷⁷ pravomoc, oprávnění

Pozice supervizora je do značné míry dána neformálními normami, případně normami povolání, takzvaným *lex artis*, které je spjata s profesionální etikou supervizorova povolání. Obvykle jako supervizoři působí psychologové, sociální pracovníci, nebo pedagogové, kteří by měli být vázáni mlčenlivostí, která se vztahuje na skutečnosti zjištěné v souvislosti s výkonem supervize dobrovolníků. Dalším předpokladem je odborná způsobilost supervizora, kompetence⁷⁸, daná jeho vzděláním a zkušeností.

Z hlediska práva je definování vztahu velmi obtížné neboť není obecně závazný předpis, kterým by bylo možné supervizi zaštitit, je tedy možné stavět pouze na znalostech a zkušenostech ostatních sociálních věd, které pak zobecněné mohou posloužit jako vodítko práva. Přitom je třeba dbát obecných zásad práva, aby nedošlo ke zneužití pozice supervizora, a též ochrany osobnosti, aby nebylo možné znalosti o dobrovolníkovi nabyté během supervize zneužít, ať již ze strany organizace, tak supervizora samotného.

Opět zde platí obecné doporučení věnovat pozornost výběru supervizora pro programy dobrovolnické služby, neboť jde o vztah nesmírně náročný, kde je třeba vést, dodávat odvalu, usměrňovat, napomenout, ale na základě supervize též přijmout opatření vedoucí k případnému ukončení dobrovolnické služby. S tím je spojeno na druhé straně i opravdové přijetí supervizora ze strany dobrovolníků. Supervizor musí představovat nikoli toliko autoritu formální, která byla ustanovena, nýbrž především autoritu neformální, která je uznávána pro své vlastnosti a schopnosti.

18. 2 Kontrola v rámci zákona o dobrovolnické službě

Ministerstvo má na úseku dobrovolnické služby několik oprávnění, jimž odpovídají povinnosti vysílajících organizací.

⁷⁸ ve smyslu znalosti a dovednosti, jak je chápána pedagogickými vědami, srov. Matoušek, s. 357

Základem je informační povinnost, kterou organizace vykonává jednak při žádosti o akreditaci, jednak každoročním zveřejňováním roční zprávy za uplynutý rok, jak je stanoveno v § 8 odst. 3.

Další oprávnění ministerstva představuje právo provádět kontroly vysílajících organizací dle zákona o státní kontrole⁷⁹.

U tohoto bodu představuje interpretace značný problém, neboť je zde, dle našeho názoru, nerovné postavení vysílající a přijímající organizace. Navíc se domníváme, že pro správné provedení kontroly je třeba provádět kontrolu též u přijímající organizace.

Při doslovném výkladu by nerovnost byla dána v případě, pokud by vysílající organizace byla zároveň organizací přijímající, neboť v tom případě by bylo možné kontrolovat veškerou činnost. V případě, kdy by byla vysílající organizace oddělena od organizace přijímající, bylo by možné kontrolovat pouze vysílající organizaci, která zahrnuje výhradně administrativní a vzdělávací činnost. Samotný výkon dobrovolnické činnosti by nebylo možné zkontrolovat. Pokud přistoupíme na systematický výklad, existující vztah mezi vysílající a přijímající organizací vtahuje přijímající organizace do kontrolního vztahu. Neboť obsah smlouvy uzavřené mezi vysílající a přijímající organizací je nutné prověřit z obou stran, protože vysílající organizace je odpovědná za plnění odpovídajících podmínek pro výkon dobrovolnické činnosti. Je tedy nutné umožnit kontrolu i u přijímající organizace, aby mohly být prověřeny podmínky výkonu dobrovolnické služby, zda odpovídají stanovenému projektu.

Omezení zde ovšem vyplývá pro kontrolní orgán. Kontrolu u přijímající organizace je možné provést pouze v rozsahu, který je nezbytný pro zjištění pracovních, případně životních podmínek dobrovolníků. Ministerstvo není oprávněno provádět kontrolu mimo předmět kontroly, jímž je dobrovolnický projekt v rámci programu, jenž byl akreditován na ministerstvu.

⁷⁹ zákon č. 552/1992 Sb. ve znění pozdějších předpisů

Závěr

Závěrem naší práce je třeba konstatovat, že dobrovolnictví, ač je ve společnosti různě chápáno má přes všechna nepochopení ze strany veřejné správy i samotné společnosti ve společnosti silné postavení, přestože si to málokdo uvědomuje. Jedná se nejčastěji o neformální projevy spojení s absencí jakékoli institucionalizace.

Právní úprava dobrovolnické služby ve smyslu zákona o dobrovolnické službě má své opodstatnění ve skutečnosti, že umožní zejména mladým lidem věnovat část svého života ve prospěch ostatních, slabších, nemocných. Velký význam má úprava oblasti sociálního zabezpečení, avšak tyto jistoty nejsou poskytovány všem dobrovolníkům bez rozdílu.

V celkovém kontextu dobrovolnictví je dobré, že existuje i právní regulace tohoto společenského fenoménu, což s sebou přináší její společenské uznání, avšak vzhledem k formulaci rozsahu působnosti zákona drtivá většina současných dobrovolníků bude nadále působit mimo režim zákona o dobrovolnické službě. Zůstane tak bez právní regulace.

K samotné regulaci v zákoně: jedná se o poměrně podrobné vymezení podmínek, přičemž si stát prostřednictvím akreditace ministerstva vnitra zachovává silnou pozici. Na druhé straně je však nutné připomenout že některé instituty nejsou v zákoně upraveny s potřebnou přesností a určitostí, takže bude nutné v budoucnosti provádět výklad některých pravidel, případně přistoupit k novelizaci celého předpisu.

Resume

Volunteerism is an old new phenomenon in society nowadays. It is deeply rooted in tradition but modern attitudes, technologies, legislation give new means to volunteerism.

Usually in Czech Republic is volunteerism seen as an obsolete institute in modern society. United Nations Organisation declared (announced) year 2001 as an International Year of Volunteers to support this global movement and to win other supporters.

United Nations Organisation has a special development program for volunteers in order to send them to developing countries most in Africa.

European communities recommended to member states an social security program by European Commission recommendation No. 85/308/EEC.

Czech Republic in 2002 declared new attitude to volunteers by new Voluntary Service Law 198/2002 Coll. This law enables to give voluntary service in a legal frame without fear of social exclusion by state institutions.

This work considers mostly in legal regulation of voluntary service in Czech republic respecting main social aspects of volunteering. Gives legal explanation to the most important institutes in Voluntary Service Law. Work considers in capacity to volunteer, volunteering contract, sending organisation, receiving organisation, procedure of accreditation at Ministry of intern, social security for volunteers, voluntary service financing, legal liability in voluntary service.

Voluntary service law is very useful for Czech volunteers because it declares volunteering as an important part of social life in today's society. Defends volunteers in order not to be seen as „non-conform fools“

On the other hand this law does not bring solution for everybody who sometimes volunteers, because procedure in ministry of intern is complicated and social security is provided only for „full-time“ volunteers. This situation is inconvenient for most volunteers, because they can not be state supported.

Použitá literatura

- 2001: Mezinárodní rok dobrovolníků, UN Bulletin, 12/2000
- Bater, P. Legal and Fiscal Implications of Volunteer Activities. SEAL Autumn 2001.
- Bell, M. Volunteerism Today and Tomorrow. SEAL Autumn 2001.
- Frič, P. Dárcovství a dobrovolnictví v České republice. Praha : NROS / Agnes, 2001.
- Galvas, M. a kol., Pracovní právo. Brno : Masarykova univerzita, 2001.
- Harvánek, J. a kol. Teorie práva. Brno : Masarykova univerzita, 1999.
- Hrazdila, F. Může dobrovolnická služba nahradit civilní službu? Praha : Hestia, 2003.
- Hudcová, Z. Dobrovolnictví a jeho zákonný rámec. Právo a zaměstnání č. 4/2003
- Ježek, J. Gabriel ve škole. Projekt na podporu dobrovolnictví mladých lidí. Praha : Agnes, 2001.
- Kolektiv autorů, Dobrovolná služba mládeže v katolické církvi v České republice. Praha : ČBK, Sekce pro mládež, 2001.
- Kolektiv autorů Velký slovník naučný. Praha : Diderot, 1999. 2 díly
- Kolman, P. Zákon o dobrovolnické službě. Právní rádce č. 11/2002.
- Knapp, V. Teorie práva. Praha : C.H. Beck, 1998.
- Librová, H. Vlažní a váhaví. Brno : Doplněk, 2003.
- Matoušek, O. a kol. Metody a řízení sociální práce. Praha : Portál, 2003.
- Náplň práce dobrovolníků Laty, manuál k dobrovolnickému programu, Brno : Lata, 2002.
- Menšík, M. Analýza ekonomického aspektu činnosti sdružení dětí a mládeže. Pracovní materiál z konference pořádané ČRDM prosinec 2003.
- Novotný, M. a kol., Dobrovolnictví středoškoláků. Praha : Hestia, 2003.
- Novotný, M., Stará, I. a kol., Dobrovolníci v nemocnicích. Praha : Hestia, 2002.
- Novotný, M., Stará, I. Využití dobrovolníků v nemocnicích, metodický manuál k dobrovolnictví v nemocnicích. Praha : Hestia, 2001

- Pávková, J. Pedagogika volného času. Praha : Portál, 2002.
- Perez – Buck, D. The International Year of Volunteers 2001: A Catalyst for Pro-Volunteer Policies and Legislation. SEAL Autumn 2001.
- Průcha, P. Správní právo – obecná část. Brno : Masarykova univerzita, 2002.
- Průcha, P. Správní právo – procesní část. Brno : Masarykova univerzita, 2002.
- Smrčina, J. Dobrovolná podpora církve. Praha : Concordia Pax, 1999.
- Šlauf, V. a kol., Správní řád Komentář. Linde : Praha, 2002.
- Telec, I. Spolkové právo. Praha : C.H. Beck, 1998.
- Tošner, J. a kol., Průvodce dobrovolnictvím pro neziskové organizace. Praha : Hestia, 2003.
- Tošner, J. Když doma něco schází, o službách, právech a pomoci nejen pro rodiče. Praha : Hestia, 1994.
- Tošner, J., Sozanská, O. Dobrovolníci a metodická práce s nimi v organizacích. Praha : Portál, 2002.
- Waisová, Š., Mezinárodní organizace a režimy. Eurolex Bohemia : Praha, 2003.

Internetové prameny

- Evropská dobrovolná služba : Agentura Youth, převzato z www.msmt.cz
- Jiránek R. Ministerstvo vyšlo neziskovkám vstříc. Převzato z www.dobrovolnik.cz
- Tošner, J. Dobrovolnictví jako forma finanční spoluúčasti v žádosti o grant? Bez akreditace zapomeňte! Přezato z www.dobrovolnik.cz
- Tošner, J., Kohoutková, A. Komentář k zákonu č. 198/2002 Sb. o dobrovolnické službě, převzato z www.dobrovolnik.cz
- Všeobecná deklarace o dobrovolnictví, převzato z www.hest.cz
- Dotazník MŠMT ke zjištění situace dobrovolníků, převzato z www.msmt.cz
- Důvodová zpráva k návrhu zákona o dobrovolnické službě

European convention on the promotion of a transnational long-term voluntary service for young people, European Treaty Series - No. 175, Strasbourg, 11.V.2000

COUNCIL RECOMMENDATION of 13 June 1985 on social protection for volunteer workers (85/308/EEC)

Usnesení vlády 114 ze dne 7. února 2001 o zásadách vlády pro poskytování dotací ze státního rozpočtu České republiky nestátním neziskovým organizacím ústředními orgány státní správy.

Užité předpisy

Zákon č. 198/2002 Sb. O dobrovolnické službě

Zákon č. 65/1965 Sb. Zákoník práce ve znění pozdějších předpisů

Zákon č. 40/1964 Sb. Občanský zákoník ve znění pozdějších předpisů

Zákon č. 155/1995 Sb. O důchodovém pojištění ve znění pozdějších předpisů

Zákon č. 48/1997 Sb. O veřejném zdravotním pojištění ve znění pozdějších předpisů

zákona č. 114/1988 Sb. o působnosti orgánů České republiky v sociálním zabezpečení ve znění pozdějších předpisů

zákon č. 117/2002 Sb. o veřejných sbírkách

zákon č. 114/1992 Sb. ve znění pozdějších předpisů

zákon č. 449/2001 Sb. o myslivosti ve znění pozdějších předpisů

zákon č. 289/1995 Sb. o lesích ve znění pozdějších předpisů

zákon č. 102/1963 Sb. o rybářství ve znění pozdějších předpisů

zákon č. 71/1967 Sb., správní řád, ve znění pozdějších předpisů

zákon Polské republiky o veřejně prospěšné činnosti a dobrovolnictví ze dne 24. dubna 2003 – převzato z www.mvcr.cz

Přílohy:

Smlouva s hasičskou pojišťovnou

Smlouva o zařazení do programu – LATA

Návrh na zahájení řízení o akreditaci

Pravidla pro udělování akreditace

Dokument elektronické korespondence s mgr. Radkem Jiránkem
z ministerstva vnitra ČR

ⁱ NNO: nestátní neziskové organizace, v současném právním stavu to jsou občanské sdružení, obecně prospěšné organizace, nadace a nadační fondy, církevní právnické osoby